

Roditeljski pogled na darovitost učenika: izazovi, očekivanja i obrazovne aspiracije

Đuderija, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:045628>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Andrea Đuderija

**Roditeljski pogled na darovitost učenika: izazovi,
očekivanja i obrazovne aspiracije**

Diplomski rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Roditeljski pogled na darovitost učenika: izazovi,
očekivanja i obrazovne aspiracije

Diplomski rad

Student/ica:

Andrea Đuderija

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Daliborka Luketić

Zadar, 2022.



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Andrea Đuderija**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom *Roditeljski pogled na darovitost učenika: izazovi, očekivanja i obrazovne aspiracije* rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2022.

Sadržaj

| | |
|--|----|
| 1. Uvod | 1 |
| 2. Teorijsko-konceptualno određenje darovitosti | 3 |
| 2.1. Što je talent, a što darovitost? | 5 |
| 2.2. Povijesni pregled razvoja koncepta darovitosti..... | 7 |
| 3. Darovitost unutar obrazovnih sustava drugih Europskih zemalja | 10 |
| 4. Suvremeni pristupi obrazovanja darovite djece kroz zakonske regulative i dokumente u Hrvatskoj | 13 |
| 4.1. Centri za razvoj darovitosti i kreativnosti u Hrvatskoj..... | 14 |
| 5. Roditeljska iskustva i stavovi o darovitosti | 17 |
| 5.1. Mitovi vezani za darovitu djecu i roditelje..... | 18 |
| 6. Metodologija istraživanja | 20 |
| 6.1. Problem istraživanja..... | 20 |
| 6.2. Predmet i cilj istraživanja..... | 20 |
| 6.3. Istraživačka pitanja | 20 |
| 6.4. Metoda istraživanja | 21 |
| 6.5. Uzorak istraživanja..... | 22 |
| 6.6. Postupak istraživanja..... | 23 |
| 7. Rezultati istraživanja i njihova interpretacija | 24 |
| 7.1. Karakteristike sudionika istraživanja | 24 |
| 7.2. Karakteristike darovite djece prema iskazima roditelja | 26 |
| 7.3. Iskustva u odgojno-obrazovnim ustanovama | 27 |
| 7.4. Identifikacija darovitosti | 31 |
| 7.5. Izazovi i problemi s kojima su se roditelji susretali u odgojno-obrazovnom procesu . | 32 |
| 7.6. Obrazovanje i osposobljavanje roditelja | 35 |
| 7.7. Komunikacija s nastavnicima..... | 36 |
| 7.8. Odgojno-obrazovne aspiracije | 37 |
| 8. Zaključak | 39 |
| 9. Literatura | 41 |
| 10. Prilozi | 46 |
| 10.1. Protokol intervjua..... | 46 |
| 11. Sažetak | 48 |

Posveta

Bruni, Franceski, Karli i Adriani

S vama sam provela najljepše dane svoje mladosti. Hvala na svemu.

1. Uvod

Populacija učenika u osnovnoj školi, iako dobno homogena, predstavlja heterogenu skupinu pojedinaca s različitim osobinama i stupnjevima znanja. Uvijek su postojali učenici koji su akademske uspjehe savladavali lakše od drugih radi svojih izraženih kognitivnih i intelektualnih kapaciteta, dok su s druge strane postojali i učenici koji ih nisu mogli u potpunosti slijediti. Isto kao što učenici koji imaju problem sa savladavanjem gradiva zahtijevaju neku vrstu pomoći, ona je potrebna i darovitoj djeci da bi u potpunosti ispunila svoje potencijale.

Darovita djeca čine otprilike 3% do 5% populacije, a među darovite ubrajaju se djeca koja imaju kvocijent inteligencije 130 ili više (Vizek – Vidović i sur., 2014). Iako je taj postotak u nekim razmjerima relativno mali, bitno je naglasiti da svako darovito dijete nosi određeni potencijal koji zaslužuje da se njime sustav bavi kako bi im pružili određena znanja i kompetencije u cilju razvitka u području njegove darovitosti.

Kako su ekonomski i gospodarski ciljevi odgoja i obrazovanja sve naglašeniji, daroviti učenici češće nego prije postaju fokus interesa na nacionalnoj, ali i međunarodnoj razini. Tako se u proteklih 20-ak godina radi na pružanju što kvalitetnijeg obrazovanja za takve učenike kroz prilagodbu obrazovnih politika, stavljanjem naglaska na otkrivanje i identificiranje te prilagođavanje sadržaja u skladu s njihovih mogućnostima. Jedan od ključnih procesa koji su nastavnici morali implementirati u odgojno-obrazovni rad u školi je proces obrazovne inkluzije koji se odnosi na potrebu uključenosti svih učenika školski program, s posebnim naglaskom na djecu s teškoćama u razvoju, pripadnike nacionalnih manjina te na darovitu i talentiranu djecu. Krajnji je cilj da se sva djeca, bez obzira na svoje različitosti, osjećaju ravnopravnim pripadnicima škole i šire zajednice (Karamatić Brčić i Viljac, 2018). Škola je mjesto gdje se susreću najbitnije osobe u djetetovom životu, roditelji i učitelji. U suvremenom kontekstu, u potpunosti je jasno koliku važnost ima njihova suradnja u odgojno-obrazovnom okruženju, ali i cjelokupnom životu djeteta (Škutor, 2014). Odgojno-obrazovni stručnjaci imaju pedagoška znanja potrebna za napredovanje u školskom sustavu, a roditelji poznaju jake i slabe strane svojega djeteta te se međusobnim nadopunjavanjem tih znanja svakom djetetu pruža prilika da ispune svoje potencijale (Sušan Gregorović, 2017).

Globalna obrazovna politika stavlja naglasak na rad s darovitima, a on se u praksi ne provodi dostatno. Ovaj diplomski rad otvara temu relevantnu u radu s darovitim učenicima, a to je roditeljski pogled na darovitost. Osobna motivacija za odabir ove teme ogleda se u tome što je tema darovitosti meni osobno profesionalno interesantna, a ovaj diplomski rad otvara jedan bitan aspekt za koji se utvrdilo da u literaturi nije dovoljno istražen, a to je roditeljski pogled, odnosno roditeljsko gledište na darovitost i neke aspekte izazova koje donosi darovitosti.

U ovom radu će se precizno objasniti pojam darovitosti koristeći opće prihvaćene definicije i podjele. Objasniti će se razlika između talenta i darovitosti što je jedna od najčešćih nedoumica kada se radi o teorijsko-konceptualnom određenju darovitosti. Zatim, prikazati će se kratki povijesni pregled uz sve bitne podjele darovitosti koje su bile značajne za razvoj današnje teorije darovitosti. Da bi se teorija darovitosti mogla staviti u širi kontekst, ponuditi će se pregled suvremenih pristupa u obrazovanju darovite djece kroz zakonske regulative u Europi i Hrvatskoj. Prije analize i interpretacije rezultata intervjua, teorijski će se obrazložiti važnost sudjelovanja roditelja u odgojno-obrazovnom procesu, a potom slijedi glavni dio rada, odnosno iskustva roditelja darovite djece s naglaskom na izazove na koje su naišli tijekom dosadašnjeg obrazovanja njihove djece, očekivanja koja su imali i koja još uvijek imaju.

2. Teorijsko-konceptualno određenje darovitosti

U znanstveno-stručnoj i pedagoškoj literaturi mogu se pronaći različite definicije o darovitosti djece i o tome što darovitost zapravo jest. Koliko se način shvaćanja i pristup darovitosti razlikuje, govori i podatak da postoji oko 140 različitih definicija darovitosti (Čudina-Obradović, 1990). Sve one uglavnom imaju istu temeljnu pretpostavku, kako darovito dijete ima skup osobina koje mu omogućuju da postiže iznadprosječna postignuća u nekim aktivnostima. Dakle, kada pojedinac obavlja određenu aktivnost koja nije u skladu s njihovom kronološkom dobi ili jednostavno, ima dobre i iznadprosječne rezultate u nekom području, to može biti prvi pokazatelj kako je dijete darovito (Grgin, 1997).

Jedna od često korištenih definicija ona je autorice Zrilić i Marin (2018:98) prema kojoj se darovitost određuje kao „sklop osobina koje učeniku omogućavaju trajno postignuće natprosječnih rezultata u jednome ili više područja ljudske djelatnosti, a uvjetovano je visokim stupnjem razvijenosti pojedinih sposobnosti, osobnom motivacijom i izvanjskim poticanjem“. Prema Koren (1989:344) darovitost je „svojevrsan sklop osobina (sposobnosti, motivacije i kreativnosti) koji omogućuje pojedincu da postiže izrazito natprosječan rezultat u nekoj domeni ljudske djelatnosti, a sam produkt može se prepoznati kao nov i originalan doprinos u tom području“. Neki autori kao što je George (2005:14), nudi nešto jednostavnije objašnjenje pa opisuje darovite učenike kao one koji „pokazuju potencijal za izuzetnu uspješnost u mnogim različitim područjima djelovanja“. Osim navedenog, darovita djeca se uglavnom mogu uočiti u usporedbi s ostalim vršnjacima jer u pravilu gotovo uvijek iskazuju veliku inicijativu za rad, samostalni su, nerijetko kreativniji i originalniji od ostalih. U grupi djece, ono što će darovite najčešće istaknuti jest postizanje boljeg uspjeha u usporedbi s ostalima iz skupine (Cvetković Lay i Majurec, 2008).

Sa sigurnošću se može reći kako su darovita djeca iznadprosječna, to jest da imaju sposobnosti koje im pomažu da postižu iznadprosječne rezultate. Međutim, navedena tvrdnja je općenita jer je jako teško generalizirati na koji se način sama darovitost kod djece očituje. Radi toga, postoji mnogo takozvanih „podjela“ darovitosti, ali niti jedna nije univerzalna i općeprihvaćena.

Neka osnovna podjela koja se najčešće pronalazi u znanstveno-stručnoj literaturi je podjela sposobnosti na opće intelektualne (uključuje natprosječno kognitivno

funkcioniranje) i specifične sposobnosti (podrazumijeva sposobnost u određenom području, a često se poistovjećuje s talentom) (Cvetković Lay i Majurec, 2008). Davno se vjerovalo kako je darovitost strogo povezana s kvocijentom inteligencije, međutim sada je jasno kako je ona puno više od toga. Uključuje kreativnost, način izražavanja, mišljenja, pamćenja, smisao za umjetnost, za socijalno ponašanje, ali i tjelesnu snalažljivost i spretnost (Sekulić Majurec, 1995), stoga se smatra da je darovito dijete ono koje ima potencijal za postizanje visokih rezultata u nekim od navedenih područja. Najpoznatiju podjelu darovitosti napravio je Koren (1989), a on je područja podijelio na opće intelektualne sposobnosti te posebne akademske sposobnosti, kreativno i produktivno mišljenje, sposobnost upravljanja, vizualna i glumačka darovitost i za kraj, psihomotoričke sposobnosti. Neka djeca pokazuju potencijal u jednom, a neka iz više navedenih područja. Da bi se olakšao proces identifikacije darovite djece, potrebno je biti upoznat s karakteristikama ovih područja. Kroz ovu podjelu može se vidjeti kako nije obuhvaćen samo kvocijent inteligencije nego veći broj aktivnosti što je svakako napredak u odnosu na neke prijašnje podjele.

Iako je spomenuta Korenova podjela najprihvaćenija, različiti stručnjaci su prilaziti tom pojmu s različitih aspekata. Jedna od poznatijih podjela ona je psihologa Gardnera (1983) koji je proučavanjem ljudskih intelektualnih potencijala napravio podjelu na sedam vrsta sposobnosti te ih nazvao „sedam inteligencija“, a to su verbalno-lingvistička, vizualno-spacijalna, glazbeno-ritmička, tjelesno-kinestetička, intrapersonalna i interpersonalna. Zahvaljujući Gardneru, darovitost je od jednodimenzionalnog dobila multidimenzionalno shvaćanje te je, iako nije znanstveno potvrđena, utjecala na razvoj ovog pojma.

2.1.Što je talent, a što darovitost?

Kao što je ranije spomenuto, darovitost je termin koji se u znanstveno-stručnoj literaturi definira na različite načine, a među ostalim, to je rezultat različitog poimanja pojmova darovitost i talent (Osmić, 2022). Ova dva pojma vrlo se često spominju u istom kontekstu, a često se smatraju sinonimima (George, 2003). Primjerice, prema rječniku stranih riječi, talent je „prirodni dar, darovitost koja se vježbom može razviti u sposobnost lakog, sigurnog i dobrog obavljanja poslova u nekom području, bez postojanja stvaralačke snage genija (Domović, Anić i Klaić, 2001: 1379). Prema Gagneu (2000), talent čine ciljano razvijene vještine koje se mogu usavršiti u brojnim, različitim područjima, na primjer akademsko, umjetničko, poduzetničko, slobodno vrijeme (video igre), tehnološko, socijalizacijsko. Svaki pojedinac koji razvije iznadprosječnu razinu obavljanja vještine je talentiran, a na sami razvoj utječu tri faktora: intrapersonalni, faktor slučajnosti i okolinski (Gagné, 2000).

Sličnosti među pojmovima darovitost i talent znaju dovesti do zabune, ali oba karakteriziraju iznadprosječne sposobnosti pojedinaca koji odstupaju od većine svojih vršnjaka. S obzirom na brojne verzije definicija, ipak je nešto teže odrediti konzistentne razlike među njima. Može se zaključiti kako je u svakom slučaju darovitost širi pojam, dok se pojam talent uži pojam unutar njega. Osim toga, darovitost podrazumijeva visoku sposobnost u više polja, dok se talent najčešće ogleda u jednom polju (Osmić, 2022). Odnosno, talentirana su ona djeca koja postižu visoke rezultate u nekom specifičnom području (George, 2003). Prema Gagnéu (2000), darovitost je spontana i nije uvježbana, a talent je ciljano razvijena izvanredna sposobnost. Sukladno svemu navedenome, darovitost uključuje viši stupanj inteligencije od pojma talent (Osmić, 2022).

Talentirano dijete može i ne mora biti darovito, ovisno o tome koliko truda ulaže u postizanje tih rezultata, koliko mentorstva od odraslih osoba mu je potrebno, a koliko samostalno dolazi do zaključaka do kojih bi dijete prosječnih sposobnosti moglo doći uz puno veće uložene napore (Cvetković Lay i Majurec, 2008). Točnije, ako dijete uz nimalo ili malo napora dolazi do rezultata u nekom području, a pritom samoinicijativno izražava želju da u tom području napreduje, ono je talentirano i darovito. U današnje vrijeme, izrazom talent često se opisuje darovitost u nekom određenom području kao što je matematika, umjetnost ili sport (Čudina-Obradović, 1990). Stoga, možemo zaključiti

kako su izrazi darovitost i talent povezani, ali ih ipak moramo pažljivo koristiti jer među njima postoje razlike.

Zaključno, može se utvrditi da visoke intelektualne sposobnosti čine osnovu opće darovitosti, a visoko razvijene sposobnosti u određenom području (matematičkom, sportskom, umjetničkom) čine temelj talenta, odnosno specifične darovitosti (Osmić, 2022). Zbog različitih tumačenja darovitosti i radi preklapanja pojmova darovitost i talent, često se dogodi da teoretičari ne odvajaju ove pojmove, ipak, neke razlike postoje.

2.2. Povijesni pregled razvoja koncepta darovitosti

Kako bi se bolje razumjelo suvremeno obrazovanje darovitih učenika, postoji potreba da se kroz kratki povijesni pregled osvrne na razvoja poimanja i koncepta darovitosti.

Teško je odrediti u kojem se točno povijesnom razdoblju počela pridavati važnost pojedincima koji svojom inteligencijom i sposobnostima odudaraju od drugih. Prvi pisani tragovi koji bi bili preteča identifikacije darovitosti kakvu danas poznajemo pisana su djela poznatih Grčkih filozofa Platona i Sokrata koji su govorili o razlikama u sposobnostima među ljudima. U svom poznatom djelu *Država*, Platon objašnjava kako su uvjet za razvoj svake države sposobni pojedinci koji imaju kvalitetne predispozicije da bi postali vladari (Diklić, 2016). Upravo je Platon bio jedan od prvih promicatelja identifikacije darovite djece, a koliko je bio ispred svog vremena govori činjenica da je osnivač prvog sveučilišta koje je, za razliku od drugih škola, nudilo mogućnost školovanja kako za dječake, tako i za djevojčice te se školarina nije naplaćivala (Walker, 2007). Pri školovanju djece, Platon nije uzimao u obzir položaj djetetove obitelji nego njegove intelektualne sposobnosti te je smatrao da će se darovitost djece razvijati bolje ovisno o socijalnom okruženju, što je bilo suprotno popularnom stajalištu da je darovitost uglavnom nasljedna (George, 2004).

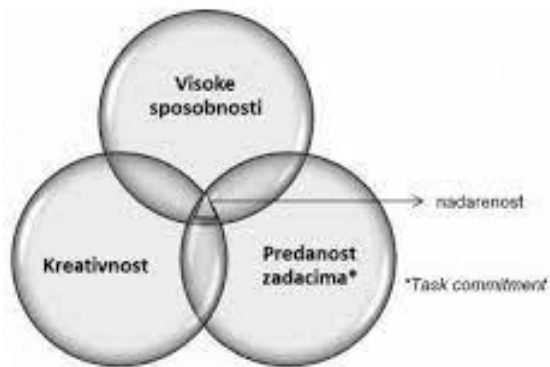
Sir Francis Galton, potaknut teorijom evolucije svog rođaka Charlesa Darwina, počeo je proučavati i testirati inteligenciju. Prema njegovom vjerovanju, nasljeđe je ključna determinanta razvoja darovite djece, o čemu je govorio u svojoj poznatoj knjizi *Nasljedeni genij* (Walker, 2007). Njegov doprinos znanosti toliko je velik da se smatra ocem psihološkog testiranja. Njegova temeljna ideja je da se inteligentniji, odnosno daroviti ljudi razlikuju od manje inteligentnih na temelju razvijenosti svojih osjetila. Razvio je čitav niz zadataka kojima se mogla procijeniti inteligencija (Diklić, 2016).

Tek u 20. stoljeću, američki i europski obrazovni sustav počeo je pokazivati veći interes za učenike s iznadprosječnom inteligencijom. Tada je francuski psiholog Alfred Binet razvio test za identifikaciju djece kojoj je potrebna posebna nastava ovisno o njihovoj „mentalnoj starosti“ (Walker, 2007). Za razliku od Galtonovih zadataka koji su bili uglavnom osjetno-motorički, Binetovi zadatci bili su nešto kompleksniji te usmjereni na jezik i komunikaciju da bi se mogla odrediti moć prosuđivanja i razumijevanja (Diklić,

2016). Ovaj test i danas je jedan od instrumenata za identifikaciju darovitosti i naziva se Stanford- Binet test (Von Krafft i Semke, 2008).

Američki psiholog Lewis Terman 1916. godine prilagodio je Binetovu teoriju prevevši je s francuskog na engleski jezik te se ta nova verzija, i danas poznata kao Stanford-Binetova skala inteligencije, počela koristiti na Sveučilištu Stanford u Kaliforniji . Terman je bio prvi znanstvenik koji je koristio termin *darovit* te je proveo najpotpuniju i najdugoročniju studiju s darovitim ikad u povijesti, a djecu koju je identificirao kao darovitu promatrao je od ranog djetinjstva do njihovih 30-ih godina (Huzjak, 2006). Koliko je važan Termanov doprinos govori i činjenica da je u potpunosti promijenio pogled na darovitost. Naime, prema rezultatima njegovog istraživanja, daroviti ljudi su mentalno i emocionalno stabilniji nego ljudi koji nisu daroviti, a ukoliko se i osjećaju nestabilno, to je rezultat djelovanja okoline na njih, a sama darovitost nije uzrok (Koren, 1991). To se kosilo sa dotadašnjim mišljenjem da su „geniji“ u potpunosti nestabilne osobe koje s godinama mentalno polude te nerijetko počine samoubojstvo. Na tu temu su napisane i mnogobrojne knjige, kao što je *Ludilo Genija*, poznatog talijanskog sociologa i kriminologa Cesara Lambrosa (Walker, 2007). Termanov test još uvijek je standardni test za identifikaciju darovitosti usprkos velikom nedostatku njegove pretpostavke da je darovitost urođena te da se njegovanjem znanja ne može nadograditi (Koren, 1991).

Renzulli se ne slaže s načinom na koji Terman pristupa darovitosti i uvodi novu teoriju prema kojoj se darovitost sastoji od triju elemenata, odnosno visokih sposobnosti, predanosti zadatku i kreativnosti, a ta teorija još se naziva i troprstenastom teorijom darovitosti (Slika 1) (Renzulli i Reis, 1985). Dakle, za razliku od Termana koji je inteligenciju smatrao jedinim elementom darovitosti, Renzulli je objasnio kako je ona spoj međudjelovanja ovih triju čimbenika, a svaki od njih je jednako bitan (Frančić, 2016). Osim toga, Renzulli je razlikovao produktivno-kreativnu i školsku darovitost. Dok se produktivno-kreativna darovitost najviše povezivala s kreativnošću, školska darovitost korespondirala je s visokom razinom kvocijenta inteligencije (Renzulli i Reis, 1985).



Slika 1. Troprstenasta definicija darovitosti (Prema Renzulli i Reis, 1985).

U 80-im godinama pojavila se nova teorija darovitosti pod nazivom „teorija zvijezde“, autora A.J. Tannenbauma. Darovitost se očituje u pet karakteristika pojedinca, a to su: inteligencija, posebne sposobnosti, potporne osobine, potpora okoline i šanse. Kroz vrijeme, ove karakteristike sklone su i podložne promjenama (Tannenbaum, 1983). Prema procjenama autora ova teorije, 10% populacije činili su daroviti (Huzjak, 2006).

Već je ranije spomenuta teorija „sedam inteligencija“ iz 80-ih godina koju je potrebno ponovno spomenuti u kontekstu bitnih povijesnog razvoja teorije darovitosti. Prema njemu postoje verbalno-lingvistička, vizualno-spacijalna, glazbeno-ritmička, tjelesno-kinestetička, intrapersonalna i interpersonalna inteligencija. Gardner je objasnio da svaka osoba ima specifičnu kombinaciju navedenih sposobnosti, a ako je neka od njih iznimno izražena, odnosno iznadprosječna, pokazatelj je darovitosti u tom području (Cvetković Lay i Majurec, 2008).

3. Darovitost unutar obrazovnih sustava drugih Europskih zemalja

Rad sa darovitim djecom u bilo kojoj državi na svijetu zahtjeva inovativnost i prilagodbu učestalim tehnološkim promjenama. Iako se generalno može reći kako se u obrazovanju darovitih svugdje poštuju iste smjernice, neupitno je da razvijenije zemlje više ulažu u darovitu djecu jer u njima vide ključ za još veći uspjeh i najveći resurs za napredak, a neke od tih zemalja su Singapur, SAD i Južna Koreja (Krnetić i Gomerčić, 2021). Prema rezultatima nekih istraživanja, Sjedinjene Američke Države imaju najbolje programe za darovite koje podrazumijevaju različite oblike rada, radionice, kvalitetnu identifikaciju i podršku tijekom školovanja (Luketić i Karamatić Brčić, 2018).

Svaka država mora postupati u skladu sa zakonskom regulativom poštujući službene dokumente u svojoj zemlji pa je zanimljivo vidjeti kako se dokumentacija o obrazovanju darovitih razlikuje u različitim europskim državama (Čudina-Obradović, 1991). Osim toga, razlike u pristupima obrazovanju darovitih mogu se objasniti različitim općim i kulturnim vrijednostima u pojedinoj državi (Luketić i Karamatić Brčić, 2018). Kroz ovo poglavlje biti će spomenuti neki Europski pristupi s obzirom da je zanimljivo vidjeti razlike među pedagoškim praksama.

U *Austriji* se primjenjuje obrazovni model integracije darovite djece u redovne školske programe, ali također postoji i segregacijski obrazovni model koji podrazumijeva da se za darovitu djecu formiraju posebni razredi (Resch, 2014). Iako postoji veliki broj posebnih škola, najčešće su daroviti ipak smješteni u redovite školske programe uz obogaćivanje redovnog školskog sadržaja. Postoji mogućnost preskakanja razreda te pohađanja sveučilišta već sa 15. godina. Postoji veliki broj regionalnih i državnih natjecanja na kojima djeca mogu iskazati svoju darovitost (Krnetić i Gomerčić, 2021). Svaka pokrajina ima svog koordinatora zasluženog za organizaciju programa i dodatnih sadržaja, ali isto tako i za osposobljavanje nastavnika. Za cilj imaju u budućnosti povećati broj koordinatora za svaku obrazovnu ustanovu (Resch, 2014).

U *Njemačkoj* šesnaest saveznih pokrajina individualno odlučuje o vlastitom školstvu, ali zajednička im je fleksibilnost školskog sistema s opcijama ranijeg upisa u osnovnu školu i preskakanja razreda, kao i kombiniranja više razreda (Krnetić i Gomerčić, 2021). Njemačka ima kvalitetno organiziran sustav obrazovanja darovite djece te se ističu po brojnim izvannastavnim aktivnostima, natjecanjima i ljetnim kampovima. Iako se u

početku puno veći fokus stavljao na djecu s teškoćama, trenutno se radi na poboljšanju obrazovanja darovite djece uz rad brojnih udruga i organizacija (Fischer i Müller, 2014).

U Mađarskom obrazovanju, daroviti učenici imaju veliki značaj te se u njihovim obrazovnim zakonima, obrazovanje darovitih naziva obrazovno-strateškim prioritetom. Njihov sustav se temelji na dodatnom obogaćenju sadržaja za darovite, a preskakanje razreda je vrlo rijetko Stockton (2009). Postoji veliki broj organiziranih privatnih škola, posebice za matematički darovitu djecu, a stoga ni ne čudi da su mađarska djeca na samom vrhu u matematičkim natjecanjima (Zrilić i Marin, 2017). Sustav je odlično organiziran pa uz nastavnike, koji se kontinuirano doškolovavaju i psiholozi prate napredak djece pa im kroz sustav rijetko promaknu daroviti učenici. Sve većim obrazovanjem nastavnika, u planu je u skorijem razdoblju imati po jednog stručnjaka za darovitost u svakoj školi (Gyarmathy, 2013).

Zanimljivo je istaknuti kako razvijene Europske zemlje Danska, Finska i Italija u svom zakonodavstvu uopće ne spominju darovitu djecu niti njihovo obrazovanje.

U *Danskoj*, darovita djeca uvelike ovise o osobnom angažmanu odgajatelja i učitelja. Iako obrazovni stručnjaci uglavnom imaju obzira i zalažu se za darovite, teško je ponuditi učenicima odgovarajući tretman kada zakonodavstvo to ne podržava. Sve inicijative koje postoje, privatno su organizirane. Postoji potreba za poboljšanjem obrazovanja, ali zapravo za reorganizacijom cijelog sustava jer nastavnicima također nisu omogućene edukacije i profesionalna usavršavanja kako bi bili pripremljeni za rad s darovitom djecom. Tek u nedavnom razdoblju (otprilike zadnjih 5 godina), počeli su se objavljivati znanstveni radovi te organizirati seminari i tečajevi s temom darovitosti (Krnetić i Gomerčić, 2021).

Prema Tirri i Kuusisto (2013), iako se u Finskom obrazovnom sustavu striktno ne spominju darovita djeca, Finski obrazovni sustav jedan je od najbolje organiziranih u svijetu. Tome i prilog ide podataka da je još 1997. godine na osnovi međunarodnih istraživanja (OECD) u području matematike, znanosti i lingvistike Finska je bila jedina europska zemlja s najboljim rezultatima u sva tri područja. Kao razlog tomu navodi se politika Finske koja glasi: jednako i kvalitetno obrazovanje za sve (Krnetić i Gomerčić, 2021). Zakoni omogućuju školama da same naprave plan i program u skladu s mogućnostima i potrebama pojedinih učenika te da organiziraju dodatnu nastavu iz nekih predmeta ukoliko procjene da bi bilo korisno. U školskom sustavu nema ocjenjivanja, a

učenici mogu napredovati ovisno o svom znanju i sposobnostima (Tirri i Kuusisto, 2013). Roditelji sami biraju školu za koju smatraju da najbolje odgovara njihovoj djeci. Velik je naglasak na obrazovanju nastavnika pa se oni neprestanu usavršavaju u skladu s tehnološkim napredcima i mogu ponuditi kvalitetan rad darovitoj djeci (Krnetić i Gomerčić, 2021). Iako se daroviti učenici podupiru u akademskim postignućima, s naglaskom na matematiku i lingvistiku, kao nedostatak se pokazuje nedostatak društveno poticajnih programa koji je darovitoj djeci potreban (Andreani i Pagnin, 1993).

U *Italiji* se ne pridaje velika pažnja darovitoj djeci, a to se odnosi i na zakone u kojima se uopće ne spominju darovita djeca. Ukoliko se samoj djeci omogući odlazak u neku drugu državu povodom školovanja, troškove snose roditelji (Mönks i Pflüger, 2005). U Milanu je postojala tendencija za osnivanjem škole za darovite, ali radi financijskih prepreka, ona nikad nije otvorena (Krnetić i Gomerčić, 2021).

Prema autorima Mönks i Pflüger (2005) U *Sloveniji* se nastava za darovite odvija u okviru redovnih školskih programa s dodatnom nastavom za darovitu djecu. Ova država ima jako razvijen školski sustav za darovite pa je tako od školske godine 2009/2010 na Pedagoškom fakultetu u Ljubljani aktivan Centar za istraživanje i promicanje darovitosti (CRSN). Isti autori naglašavaju razvijene dodatne sadržaje u sklopu regularne nastave koji su propisani kako zakonima za osnovnu, tako i onima za srednju školu (Mönks i Pflüger, 2005). Svake godine daroviti učenici imaju mogućnost prijaviti se za državnu stipendiju (Zoisova stipendija). Osim toga, aktivan je veliki broj udruga i privatnih sektora koji donacijama promoviraju obrazovanje darovitih (Krnetić i Gomerčić, 2021).

4. Suvremeni pristupi obrazovanja darovite djece kroz zakonske regulative i dokumente u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj postoji zakonski okvir namijenjen potrebama darovite djece u odgojno-obrazovnom radu na svim školskim razinama i ciklusima do visokoškolskog odgoja i obrazovanja. Nastava se provodi prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 68/2020) i Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2012) u čijem 63. članku stoji kako „škola provodi uočavanje, praćenje i poticanje darovitih učenika te im organizira dodatni rad prema njihovim sklonostima, sposobnostima i interesima“ te kako „program za darovite učenike te način uočavanja, školovanja, praćenja i poticanja darovitih učenika propisuje ministar“.

Nacionalni okvirni kurikulum (2010) službeni je dokument koji, među ostalim, propisuje obrazovanje darovitih učenika i učenika s poteškoćama u učenju i ponašanju. Unutar kurikuluma, nalazi se Okvir za poticanje iskustava učenja i vrednovanja postignuća darovite djece i učenika te uz to postoji Okvir za prilagodbu i poticanje iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama. Navedenim dokumentima nudi se darovitoj djeci, koja spadaju u skupinu djece s posebnim potrebama, prostor za izražavanje i razvijanje u skladu sa svojim specifičnim potrebama da bi u potpunosti razvili svoje potencijale (URL 1). Darovitoj djeci moraju se prilagoditi očekivana postignuća i ciljevi te se u radu s njima moraju koristiti posebni sadržaji i metode učenja i poučavanja. Odgojno obrazovne ustanove trebale bi osiguravati učenicima podršku, kako unutar ustanove, tako i izvan nje. Potrebno je kvalitetno, trajno i kontinuirano usavršavanje osoblja u odgojno-obrazovnoj instituciji te njihova suradnja s vanjskim suradnicima, obitelji, lokalnom zajednicom i udrugama (URL 2). Učenici mogu krenuti u školu ranije od propisanog, mogu preskakati razrede te mogu ubrzano napredovati unutar jednog ili više predmeta u kojem se pokažu kao darovita (Krneta i Gomerčić, 2021 prema Gomerčić, 2019).

Iako Hrvatska zakonska regulativa propisuje adekvatno poticanje i podršku darovitoj djeci kroz različite forme rada s njima, ne propisuje obuhvatni sistem stipendiranja niti bilo kakvog oblika nagrađivanja s kriterijskim varijablama (Nikčević-Milković, i sur., 2016). Također, u nacionalnim dokumentima ne preciziraju se određene procedure identifikacije darovitosti te sustavnog praćenja učenika. Iako određene

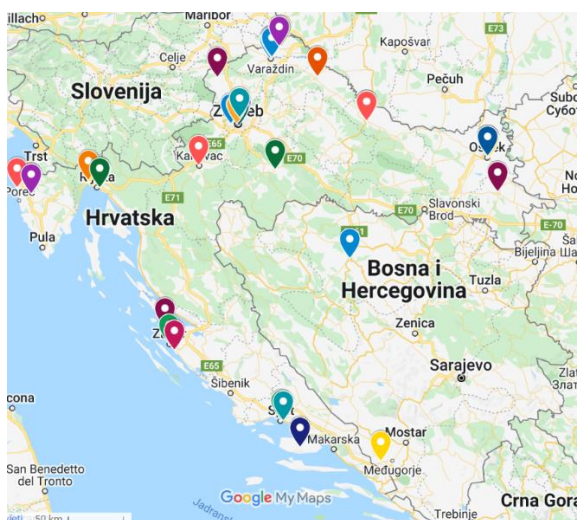
inicijative za rad s darovitom djecom postoje i sve više napreduju, još uvijek su glavni pokretači obitelji darovitog djeteta ili pojedinačno motivirani učitelji i nastavnici koji samoinicijativno podupiru dijete (Adžić, 2011).

U Republici Hrvatskoj, za razliku od nekih drugih zemalja, u zakonskim regulativama jasno je izražena potreba za podrškom i dodatnim obrazovanjem darovite djece. Spominje se važnost individualiziranog pristupa, primjenjivanje različitih novih i zanimljivih oblika radova, obogaćivanje sadržaja da bi se darovitoj djeci pružilo što više kvalitetnog znanja (Zrilić i Marin, 2017). Unutar projekta *Unaprjeđenje identifikacije i rada s nadarenom populacijom u sustavu osnovnog školstva* autorica Vlahović-Štetić i Vojnović, potvrđeno je kako se propisani dokumenti adekvatno ne primjenjuju u praksi. Mnogo je situacije u kojima daroviti učenici nisu prepoznati, učitelji nemaju vremena da bi im se dodatno posvetili ili jednostavno ne znaju kako (Vlahović-Štetić, 2005). U zakonima su propisane različite mogućnosti rada s darovitim učenicima, ali najveći problem leži u tome što stručne osobe, odnosno učitelji nisu dovoljno educirani za rad s darovitima i stoga ne primjenjuju posebne načine rada za darovitu djecu već se prilagođavaju prosjeku, odnosno većini djece u neposrednom radu (Vojnović, 2005).

4.1. Centri za razvoj darovitosti i kreativnosti u Hrvatskoj

Nacionalnim kurikulumom propisano je kako trebaju postojati centri za razvoj darovitosti i kreativnosti koji bi pružao temelj za daljnji napredak učenicima, ali i podršku roditeljima kroz savjetovanja i radionice da bi ih se upoznalo s potrebama svoje djece. U centru se druže daroviti učenici na nacionalnoj i međunarodnoj razini, a omogućeni su im seminari, posebne škole te razne vrste aktivnosti poput kampiranja i online foruma (Zrilić i Marin, 2017). Unutar ovog rada posebno je bitno istaknuti važnost centara radi analize u kojoj se spominju djeca koja redovito pohađaju njihove radionice i seminare.

Centri za Darovitost u Hrvatskoj su: Vjetar u leđa – Zagreb, Dar – Zagreb, Centar izvrsnosti – Splitsko-dalmatinske županije, Klikeraj – ECHA – Osijek, Centar izvrsnosti Osijek, , Društvo roditelja darovite djece – Lodur, Rijeka, Centar za poticanje darovitosti – ECHA Rijeka, Centar izvrsnosti – ECHA – Varaždin, Znanstveno-edukacijski centar Višnjan, Bistrić – Centar za poticanje darovitosti djeteta (Krnetić i Gomerčić, 2021).



Slika 1. Centri za darovite u Hrvatskoj

Centar za poticanje darovitosti Bistrić (URL 3) je centar osnovan 1995 godine u Zagrebu te je najstariji aktivni centar na području institucionalnog obrazovanja darovite djece. Voditeljica centra, Jasna Cvetković-Lay, prva je stručnjakinja certificirana od strane ECHA-e (European Talent Support Network). Rad centra usmjeren je na darovitu djecu i sve osobe koje su u neposrednom kontaktu s njima (nude pomoć roditeljima, učiteljima, odgajateljima i darovitoj djeci).

Vjetar u leđa je udruga koja djeluje na području grada Zagreba, a za cilj ima doprinijeti razvoju i ostvarivanju potencijala svakog djeteta. Nastala je 2012 godine organizacijom nekoliko stručnih radnika koji su nudili savjetovanja i organizirali radionice da bi okupili darovitu djecu i pružili im kvalitetan sadržaj. „Iskrice“ su prvi program koji su prezentirali javnosti, a odobren je od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te Agencije za odgoj i obrazovanje. 2015. udruga *Vjetar u leđa* postala je članicom mreže institucija ETSN-a (European Talent Support Network) koje se bave darovitom djecom, a organizira ju Europsko vijeće za darovitu djecu. Članovi udruge su 2020 godine postali međunarodno priznati specijalisti za obrazovanje darovitih (URL 4).

Centar izvrsnosti Splitsko-dalmatinske županije ustanova je koja djeluje na razini cijele županije, a trenutno ima više od 120 mentora i više od 430 učenika koji pohađaju programe i matematike, informatike, novih tehnologija, prirodoslovlja, poduzetništva, baštine te multimedije i jezika. Temeljna ideja je umrežavanje učenika koji su daroviti u

nekom području i njihovih roditelja da bi međusobno mogli komunicirati i izmjenjivati ideje. Kako se ovaj centar izvrsnosti organizira na razini cijele županije, postoji jako puno do sad organiziranih projekata, radionica, konferencija (URL 5).

Centar za poticanje darovitosti Rijeka udruga je osnovana 1997. godine. Bila je među prvim udrugama za darovitu djecu u Republici Hrvatskoj. Od 2017 godine članica su mreže europskih institucija ETSN (European Talent Support Network). Cilj im je osvijestiti potrebe darovite djece u društvu, pridonijeti razvoju njihovih posebnosti i različitosti. Kontinuirano organiziraju radionice, konferencije, skupove, predavanja te na taj način educira javnost o darovitoj djeci (URL 6).

Klikeraj je organizacija koja djeluje na području grada Osijeka, a također se bavi darovitom i talentiranom djecom. Osnovana je 2014 godine i okuplja stručnjake koji su usmjereni na poticanje darovite djece u davanju svog maksimuma. Surađuju s odgojno-obrazovnim ustanovama i nude im pomoć prilikom obrazovanja darovitih učenika, ali i nude izvaninstitucionalnu pomoć obiteljima kroz Savjetovalište Sidro. Od 2016. godine ima certificiranu poziciju unutar mreže europskih institucija ETSN (European Talent Support Network) (URL 7).

Znanstveno edukacijski centar Višnjan je centar za razvoj darovitosti koji je s radom počeo 1988. godine organiziravši Višnjansku školu astronomije. Imaju organizirane programe za djecu različitih uzrasta i interesa tako da su do danas njihove radionice i projekti prošireni na gotovo sva znanstvena područja. Osim rada s djecom, aktivno surađuju i s nastavnicima da bi osigurali njihovu kompetentnost (URL 8).

Centar izvrsnosti Varaždin djeluje od 2002./2003. godine na području Varaždinske županije. U početku su bili usmjereni na darovite učenike iz područja matematike i fizike kroz dodatne oblike nastave. Iduću akademsku godinu, započeli su Projekt dodatne nastave s nadarenim učenicima iz informatike te tako osim rada s darovitim učenicima, potakli sve učenike na poticajni rad iz informatike. Danas Centar izvrsnosti Varaždin čini mrežu od 11 centara iz raznih područja darovitosti (URL 9).

5. Roditeljska iskustva i stavovi o darovitosti

Kao što je već rečeno kroz rad, roditeljska perspektiva darovitosti nedovoljno je istražena tema u kontekstu suvremenog obrazovanja. Međutim, ipak postoje neki radovi i članci, uglavnom iz inozemnog konteksta, koji govore o problematici darovitosti kroz razgovore s roditeljima. Kroz ovaj ulomak nastojati će se dati pregled postojeće literature kako bi se kasnije napisano moglo povezati s interpretacijom dobivenih rezultata istraživanja.

Prvih nekoliko godina u djetetovom životu za svakog roditelja je stresno, posebno kada se radi o prvom djetetu. Vjerojatno nijedan roditelj ne može biti siguran da će u potpunosti znati kako odgojiti svoje dijete i kako postupiti u novim, posebice nekim neočekivanim situacijama. Sami početak djetetovog života čini osnovu za cjelokupni razvoj djeteta u budućnosti pa je time čak i bitniji nego što većina roditelja misli (Koren, 1989). Ovisno o okruženju, stvara se baza socijalnog, emocionalnog i akademskog ponašanja. Dakle kvalitetnom prilagodbom individualnim osobinama ličnosti djeteta ono će se razviti na odgovarajući način (Cvetković Lay, 2002).

Odgoj i obrazovanje oduvijek je imalo veliku političku i društvenu ulogu u svim društvima. Kronološki gledano, mijenjali su se samo odgojno-obrazovni ciljevi i ljudski svjetonazori. Rezultat toga je mogućnost obrazovanja i jednakost za sve. Kako se kroz povijest mijenjao školski sustav, tako se mijenjala i funkcija obitelji unutar njega, to jest moglo bi se reći da je obitelj dobila transformacijsku ulogu (Škutor, 2014). Mnogi stručnjaci složiti će se da je uloga roditelja postala jednako bitna kao i uloga nastavnika u cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu. Iako se u prošlosti na roditelje i školu gledalo kao na dvije različite cjeline s različitim ulogama, danas je takvo mišljenje u potpunosti zastarjelo (Lukaš i Gazibara, 2010). Sve više se potiče roditelje da budu ravnopravni suradnici kako bi zajedno stavili dijete u centar interesa (Sušanji i Gregorović, 2017). Roditelji imaju važnu zadaću prepoznati darovitost te pružiti djeci mogućnost razvoja njihovih sposobnosti, a navedenu tvrdnju potvrđuju brojna suvremena istraživanja (Sekulić i Majurec, 1995). Svoje spoznaje potrebno je da podijele sa odgajateljima i nastavnicima koji bi trebali nastaviti njegovati djetetove sposobnosti (Sušanji, Gregorović, 2017).

Iako se o razlikama u roditeljstvu darovitog i nedarovitog djeteta zna jako malo, postojeća istraživanja sugeriraju da se oni većinom suočavaju sa sličnim problemima u odgoju, iako se najveća razlika može uočiti u stupnju povjerenja u sposobnosti koje je kod roditelja darovite djece značajno veće (Huff, 2005 i Dwairy, 2004). Roditelji darovite djece imaju potrebu za pružanjem roditeljske podrške, a njihova darovita djeca imaju jedinstvene zahtjeve (Morawska i Sanders, 2008). Prema Colangelo (1979), aspekt obrazovanja koji zna biti problematičan za darovitu djecu je proces identifikacije. Ona se u prošlosti, primarno ili isključivo oslanjala na rezultate testova inteligencije. Kako je danas proces identifikacije razrađen, sastoji se od testova namijenjenim različitim kategorijama darovitosti, sa sve većim naglaskom na subjektivnim mjerama u čijoj provedbi roditelji imaju veliku ulogu (Colangelo i Dettman, 1983). Darovita djeca imaju veću mogućnost za razvoj emocionalnih problema ili problema u ponašanju. Neki od čimbenika koji utječu na to imaju veze s roditeljskim pristupom, na primjer, pretjerano hvaljenje od strane roditelja (Freeman, 1995 i Webb, 1993) ili njihova pretjerana uključenost (Winner, 2000, Pfeiffer i Stocking, 2000).

5.1. Mitovi vezani za darovitu djecu i roditelje

Kroz čitavu povijest bavljenja fenomenom darovitosti, uz naravno, samo darovito dijete, u fokus je stavljen i utjecaj obitelji koji ona ima na njega. Danas je neupitno, obitelj ima značajan utjecaj, ali bitno je spomenuti i neke zablude koje su mogle nepovoljno utjecati na neku darovitu djecu.

Jedan od mitova koji je bio ustavljen u znanstvenim krugovima do sredine 20. stoljeća jest onaj da je darovitost u potpunosti određena nasljeđem. Primjerice, zagovaratelj ove teorije bio je priznati znanstvenik Lewis Terman, čiji se test (poznat kao Termanov test), koristi i danas (Walker, 2007). Iako genetika ima veliku ulogu u nasljeđivanju fizičkih karakteristika, nekih aspekata osobnosti i sposobnosti, nije istina da je isključivo na taj način determinirana i sama darovitost. Odnosno, ako je dijete darovito, ne znači da je darovit i njegov roditelj. Iako istraživanja bazirana na kvantitativnoj metodologiji i danas potvrđuju veliku ulogu nasljeđa, sve sustavnijim kvalitativnim istraživanjima došlo je do spoznaje da nasljedne predispozicije pomažu da

se darovitost razvije do određene razine, ali ukoliko nema pozitivnog, kvalitativnog vanjskog utjecaja, u osobe, odnosno djeteta, moći će se konstatirati jedino da ima potencijal koji može ostati neiskorišten (Sekulić, Majurec, 1995).

Nadalje, usprkos mišljenju koje je dominiralo dugi niz godina da se darovita djeca rađaju u bogatijim, odnosno obiteljima boljeg socio-ekonomskog statusa, danas se sa sigurnošću može potvrditi da to nije točno. Iako se darovito dijete može roditi u bilo kakvom socio-ekonomskom okruženju, obrazovanije i bogatije obitelji moći će ponuditi bolje obrazovanje čime se bolje stimulira razvoj darovitosti. Oni će moći djeci priuštiti razvoj nekih njihovih specifičnih ciljeva, dok se u siromašnijim i manje obrazovanim obiteljima češće događa da se kod djece smanje iznadprosječne karakteristike tijekom perioda odrastanja (Sekulić, Majurec, 1995).

Nadalje, što se tiče stilova roditeljstva, važno je opovrgnuti da roditelj darovitog djeteta mora biti autoritaran, odnosno davati mu puno zadataka i pred njega stavljati velike ciljeve da se potakne njegova darovitost. Iako je bitno da je obiteljsko okruženje poticajno, istraživanja su pokazala kako bolje rezultate imaju djeca koja imaju veću dozu slobode jer su oni i sami od sebe puni ideja i spoznaja, a sloboda im pomaže da se izraze na pravi način (Sekulić, Majurec, 1995).

6. Metodologija istraživanja

6.1. Problem istraživanja

Razumijevanje potreba darovite djece može pomoći svim osobama uključenima u njihov život. Roditelji su ti koji imaju glavnu ulogu u djetetovu životu i mogu prvi prepoznati njihove potrebe te suradnjom sa drugim osobama poput ostalih članova obitelji i stručnjacima unutar odgojno-obrazovne ustanove ostvariti kvalitetno odgojno ozračje. Savjetima koje roditelji mogu dati stručnjacima, oni mogu svoje ponašanje i radnje usavršiti tako da djeca dobiju najbolje iz školskog sustava.

6.2. Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja je roditeljski pogled na darovitost svoje djece kroz odgojno-obrazovni proces

Cilj istraživanja je steći uvid u roditeljsku perspektivu o njihovom pogledu na darovitost svoje djece, o izazovima s kojima se susreću kao roditelji darovitog djeteta, koji su elementi sustava koje prepoznaju kao uspješne, a koje manje uspješne te kakva su njihove aspiracije za nastavak obrazovanja svog djeteta.

6.3. Istraživačka pitanja

Postavljena su tri istraživačka pitanja na koja se pokušalo odgovoriti uz pomoć polustrukturiranog intervjua

1. Koji su pozitivni, a koji negativni aspekti procesa prepoznavanja i identifikacije darovite djece?
2. Koji su izazovi na koje roditelji i darovita djeca nailaze tijekom odgojno-obrazovnog procesa?
3. Koja očekivanja i aspiracije roditelji imaju prema nastavku obrazovanja?

6.4. Metoda istraživanja

U istraživanjima odgojno-obrazovnih procesa dugi niz godina kvantitativne metode bile su češće korištene od kvalitativnih radi svojih neupitnih prednosti poput mogućnosti ispitivanja velikog broja ljudi, preciznih statističkih podataka, standardiziranih testova prilikom čije obrade podataka ne može doći do krive interpretacije i tako dalje (Milas, 2005). Ne može se osporiti kako je kvantitativni pristup značajno pomogao u poboljšanju odgojno-obrazovnih praksi, no ipak, stručnjaci sve češće kritiziraju ovaj pristup radi strogih pravila koja je teško prilagoditi istraživanjima s ljudima. Složenost koju sa sobom nose odgojno-obrazovne prakse nekad je ipak lakše razumjeti i analizirati uz pomoć kvalitativnih metoda poput intervjua, promatranja sa sudjelovanjem i analiza sadržaja jer se iskustva iz privatnog života nekad jednostavno ne mogu statistički obraditi (Bognar, 2000).

U ovom istraživanju koristila se kvalitativna metoda Intervjua, koje su još 1924 godine autori Bingham i Moore opisali kao „razgovor sa svrhom“, a takva definicija koristio se i danas (Milas, 2005). Preciznije, koristio se polustrukturirani intervju koji podrazumijeva otvoreni, strukturirani razgovor između dvije osobe s određenom svrhom uz korištenje ranije osmišljenog protokola. Polustrukturirani intervju je metoda istraživanja koja podrazumijeva slobodan tok misli uz poštivanje protokola tako da su sudionici sami nadodavali činjenice koje su im se činile bitne, a koje nisu bile predviđene samim protokolom (Milas, 2005). Intervjui su bili najprikladnija metoda istraživanja jer se radi o donekle osjetljivoj temi i specifičnom uzorku sudionika koji su svoja iskustva mogli najbolje podijeliti kroz usmeni razgovor da bi se dobio dubinski uvid u problem istraživanja te da bi se što bolje razumjela njihova iskustva. Valja napomenuti kako provođenje intervjua također može imati nekih nedostataka poput postojanja mogućnosti da sudionici zaborave ili ne žele istaknuti neke relevantne činjenice, manjak koncentracije ili subjektivnost kako sudionika, tako i istraživača što može dovesti do krivih informacija (Milas, 2005).

Za potrebe provođenja intervjua sastavljen je protokol koji se sastoji od pitanja podijeljenih u nekoliko osnovnih skupina prema istraživačkim pitanjima, a koja se odnose na darovitost djece kroz odgojno-obrazovni proces. Kako bi se osigurala prava sudionika, oni su prije početka intervjuiranja upoznati s temom i svrhom istraživanja te im je

zajamčena povjerljivost podataka. Razgovori su bili snimani diktafonom, uz suglasnost sudionika, te su naknadno transkribirani, a dobiveni podatci obrađeni.

6.5. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja sastojao se od 12 roditelja darovite djece. Svi roditelji dolaze iz Splitsko-dalmatinske županije, uglavnom iz grada Splita, dok je njih dvoje iz manjeg grada, a dvoje iz manje općine pokraj Splita. Od njih 12, bilo je 9 sugovornica i 3 sugovornika, a raspon njihovih godina je od 35 do 45 godina. Važno je spomenuti i osnovne podatke o djeci sugovornika iako nisu izravno sudjelovali u istraživanju, najmlađe ima 12, a najstarije 17 godina te njih 6 ide u osnovnu, a 6 u srednju školu. Njih 6 je ženskog, a 6 muškog spola. Tablica s podacima djece, odnosno učenika mogu se pronaći na samom početku analize. U raspravi i prikazu rezultata koristiti će se kratice S1 do S12, slovo S označava sugovornika, a broj uz slovo S određen je prema redoslijedu provođenja intervjua. Prilikom intervjua korišten je namjerni uzorak, s obzirom da se radi o ciljanoj, malobrojnoj populaciji. Do sugovornika došlo se kontaktiranjem udruge Darovita djeca koja je aktivna u gradu Splitu, preko koje se došlo do 2 sugovornika te preko Centra izvrsnosti Splitsko-dalmatinske županije preko koje se došlo do 10 sugovornika. Radi zaštite osobnih podataka, kao istraživačica nisam mogla doći do imena i brojeva tražene populacije, već sam udruzi i centru izvrsnosti poslala sinopsis rada na temelju kojeg su procijenili da se radi o bitnoj i zanimljivoj temi te na temelju toga kontaktirali roditelje koji su zamoljeni da me, ukoliko žele sudjelovati u istraživanju, kontaktiraju na e-mail ili broj mobitela. Osobno sam mišljenja da su podatci kvalitetniji samom činjenicom da su se javili roditelji kojima se tema rada uistinu svidjela i samoinicijativno su poslali zahtjev za suradnjom.

6.6. Postupak istraživanja

Protokol intervjua sastojao se od nekoliko glavnih tema a to su bile: karakteristike djeteta, iskustva u predškolskoj i osnovnoškolskoj ustanovi, identifikacija darovitosti, komunikacija s nastavnicima i stručnim suradnicima u školi, programi namijenjeni za darovitu djecu te edukacija roditelja i nastavnika. Originalni protokol sastojao se od ukupno 36 pitanja, uključujući i 3 opća pitanja. Najkraće trajanje intervjua bilo je 36 minuta, a najduže 1 sat i 16 minuta. Prosječno trajanje svih intervjua je 53 minute. Istraživanja su provedena u vremenskom periodu od srpnja do rujna 2022. godine. Svi intervjui provedeni su preko Zoom aplikacije iako im je bilo ponuđena opcija da se sastanak dogovori uživo. Ispitanici su bili otvoreni za razgovor te susretljivi i ljubazni. Iako je postojao ranije strukturiran set pitanja, većina sugovornika nakon par postavljenih pitanja počela je pričati o svojim iskustvima pa nije bilo potrebe da se postave sva pitanja. Pojedini odgovori, primjerice imena osoba spomenuta u raspravi zamijenjeni su s nekim riječima da bi se zajamčila potpuna anonimnost.

7. Rezultati istraživanja i njihova interpretacija

U istraživanju provedenom na 12 sugovornika istražila se roditeljska percepcija fenomena darovitosti čiji su zanimljivi iskazi pomogli u njegovu dubljem razumijevanju. U ovom poglavlju prikazati će se rezultati uz referiranje na prijašnje pedagoške radove i istraživanja na ovu temu. Rasprava je podijeljena na smislene cjeline koje uglavnom prate pripremljen protokol pitanja, ali su neke stavke dodane, ovisno o relevantnosti odgovora koji su dobiveni tijekom intervjuiranja. Radi se o sljedećim potpoglavljima: opći podatci, karakteristike darovite djece, iskustva u odgojno-obrazovnim ustanovama, identifikacija darovitosti, izazovi i problemi s kojima su se roditelji susretali u odgojno-obrazovnom procesu, edukacije roditelja, komunikacija s nastavnicima, odgojno-obrazovne aspiracije

7.1. Karakteristike sudionika istraživanja

Na samom početku razgovora sudionicima, odnosno roditeljima postavljena su opća pitanja o njihovom darovitom djetetu koja čine predmet istraživanja ovog diplomskog rada. Pitanja su postavljena s ciljem dobivanja osnovnih podataka, preciznije spol i dob, razred koji dijete pohađa te područje u kojem je darovito. S obzirom da postoji mnogo različitih klasifikacija darovitosti, u tablici se koristi Garderova podjela višestrukih inteligencija. Prema Gardneru (1983), svaka osoba ima kombinaciju nekih od sedam vrsta inteligencija, a darovita djeca najčešće imaju izraženu inteligenciju jednom području. To su verbalno-lingvističko, glazbeno-ritmičko, logičko-matematičko, vizualno-spacijalno, tjelesno-kinestetičko, intrapersonalno ili interpersonalno područje.

Tablica 1. Opći podatci o djeci sudionika intervjuja

| | SPOL | DOB | RAZRED | PODRUČJE DAROVITOSTI |
|------------|------|-----|-----------|--|
| S1 | M | 12 | 6. (o.š.) | Logičko-matematičko i tjelesno-kinestetičko |
| S2 | Ž | 13 | 7. (o.š.) | Logičko-matematičko i glazbeno-ritmičko |
| S3 | M | 15 | 1 (s.š) | Logičko-matematičko |
| S4 | Ž | 13 | 7. (o.š) | Logičko-matematičko |
| S5 | Ž | 17 | 3 (s.š) | Verbalno-lingivstičko |
| S6 | M | 16 | 2 (s.š) | Logičko-matematičko |
| S7 | M | 16 | 2 (s.š) | Logičko-matematičko |
| S8 | Ž | 17 | 3 (s.š) | Prirodoslovno i jezično |
| S9 | Ž | 12 | 6 (o.š) | Logičko-matematičko |
| S10 | M | 15 | 1 (s.š) | Glazbeno-ritmičko |
| S11 | Ž | 12 | 6 (o.š) | Logičko-matematičko |
| S12 | M | 11 | 5 (o.š) | Logičko-matematičko |

Kroz navedenu tablicu spominje se kombinacija 4 vrsta inteligencije, a to su verbalno-lingvistička, glazbeno-ritmička, logičko-matematička i tjelesno-kinestetička. Verbalno-lingvistička podrazumijeva bogat rječnik koji se upotrebljava kroz govor i pismo. Glazbeno-ritmička inteligencija iskazuje se kroz dobar smisao za glazbu i ritam. Najcjelovitija inteligencija u klasičnom školovanju je logičko-matematička, a podrazumijeva visoku razinu sposobnosti za rješavanjem problemskih zadataka. Tjelesno-kinestetička inteligencija podrazumijeva sposobnost izvođenja i kontroliranja pokreta (George, 2003).

7.2. Karakteristike darovite djece prema iskazima roditelja

Kao što je već spomenuto u teorijskom dijelu, postoje različite vrste darovitosti, a isto tako postoje tipične osobine ličnosti i ponašanja svojstvena darovitima. Najčešće osobine su napredne intelektualne sposobnosti, dobro verbalno izražavanje često naprednije od svojih vršnjaka, intenzivnost u svemu što rade, tvrdoglavost, često korištenje humora i sarkazma (Galbraith, 2007). Nakon što su roditelji ukratko iznijeli opće podatke o svojoj djeci, zamoljeni su da ukratko opišu svoje dijete, a posebno da izdvoje neke njihove specifične karakteristike. Njihovih odgovori mogu se lako povezati s ranije izloženom teorijom.

„Natjecateljskog je duha, u dva je sporta. Tvrđoglava, hiperaktivna, dosta je privržena i baš je pravična. Uvijek je za pravdu i iskrenost. Često je otvorena i radi toga bude prozvana. Što na umu, to na drumu. Cijeni iskrenost. Možeš joj sve, ali kada je jednom slažeš gotovo je. To joj je vrlina broj 1 koju cijeni kod svih.“ S2

„On je ekstravert, uvijek u centru pažnje, uvijek glavni zabavljač, njega cijela škola zna, vječito je s gitarom po školi, zafrkant, ustvari jako povodljiv.“ S3

„Opisala bih je kao velikog perfekcionista. Baš je izražen, da ne kompliciram i to na svim područjima. U bilo kojem području daje maksimum. Nema kod nje rangiranja, sve joj je jednako bitno i svemu se jednako želi dokazati. Dosta je zrelija i svojom pojavom i kada progovori, sigurno do 3 godine joj više daju oni koji je ne znaju.“ S4

Neke od osobina ličnosti specifičnih za tu ciljanu skupinu, roditelji su ipak okarakterizirali kao negativne. Iz razgovora sa svim roditeljima može se zaključiti da ipak svako dijete ne želi biti u centru pažnje, iako većina zbilja to i preferiraju, već su neki više povučeni, uglavnom jer im je gradivo koje rade na nastavi dosadno.

„Tvrđoglavost joj je mana. Brza je na jeziku. Dosta je sarkastična, za svoju dob previše. Ima tu jednu crtu sarkazma i kažu da nije primjeren njenoj dobi. Ova njena generacija to ne primijeti, ali odrasli znaju reagirati.“ S11

„Nema želju da se ističe, da diže ruku. Šuti, sjedi sa strane. U školi se to nastavilo u smislu da ako mu nešto nije dovoljno zanimljivo on se isključio. nije razvio neke socijalne kontakte i možda će ostati takav cijeli život. On shvati i pohrani i ako ga ne zanima dalje ne sluša.“ S6

„On ima neodoljivu potrebu biti u centru pažnje, da se sve vrti oko njega. Nekad to može biti i problem“ S10

7.3. Iskustva u odgojno-obrazovnim ustanovama

Kod darovite djece, jedan od najčešćih problema u procesu održavanja nastave je nedovoljno poticajna okolina (Čudina-Obradović, 1991). S obzirom da rade puno bržim tempom od ostalih te se često dogodi da oni na satu samo čekaju, kod njih dolazi do gubitka motivacije za radom (Winner, 2005). Često se zna dogoditi da su djeca nestrpljiva s zadacima koji su im laki za rješavanje (Preuus i Dubow, 2004). Stoga, ponekad na satu znaju biti problematični ili ih se može smatrati lijenima jer im ne odgovara rutina (Čudina-Obradović, 1991). Upravo su dosadu roditelji naveli kao jedan od najvećih problema prilikom odgojno-obrazovnog procesa.

„Njemu je bilo strašno dosadno. On je jako brz u svemu što radi. On bi brzo završio i onda bi morao čekati ostale, a njemu je to bilo strašno dosadno. Onda bi on izvadio na satu neke druge predmete, rješavati domaći ili nešto u tome čekanju i onda bi ga vikali pa bi ga upozoravali pa ga kažnjavali.“ S1

„U osnovnoj je bilo dosadno, od pisanja, računanja, priroda da ne govorim. Ona se već tad interesirala za psihologiju, a ona uči dane u tjednu. Dosta je tip koji uvažava i prilagođava se. Ona to sve skupa prihvati, odradi.“ S5

„Njemu nikad nije dosadno jer se on sam zabavi. On donese gitaru kada god može. On pita može li svirati instrumental dok profesori ispituju. Kaže da je tako njima lakše ispitivati. Što se tiče samog sadržaja dosadno mu je.“ S10

„Njoj je dosadno u školi i uvijek govori da ima spor razred, da ništa ne uče, da je to sve dosadno. Ne voli povijest, to je sve previše zamara. Povijest joj je 5. Nema

ona problema, osim što je njoj to sve više-manje dosadno. Ona je onaj učenik koji nikad ništa ne uči.“ S11

Javlja se potreba za obrazovnom inkluzijom koja se odnosi na maksimalnu uključenost darovite djece u odgojno-obrazovni rad kroz sve obrazovne razine, bez obzira na njihove različitosti (Luketić i Karamatić Brčić, 2018). Prema nekim odgojno-obrazovnim stručnjacima, problem „dosade“ kod darovitih učenika trebao bi se riješiti uz pomoć prilagodbe kurikuluma te bi se na taj način ispunili njihovi kapaciteti. Jedan od prijedloga je također preskakanje jednog razreda ili jednog predmeta u kojem se darovitost očituje. Međutim, postoji puno protivnika ove ideje jer tvrde da se time djeci uskraćuje djetinjstvo (Winner, 2005). Ono što roditelji smatraju rješenjem je uvođenje novih izazovnijih zadataka koji će djeci biti zanimljivi. Čak i kada nastavnik posveti pažnju učeniku i zada mu nove zadatke, jednake težine, on nisu dovoljno stimulirani jer im je to jednostavno i monotono. Navedeno se može zaključiti iz sljedećih odgovora.

„Oni imaju recimo način da ga pitaju hoćeš li. Čim ga to pitaju on uvijek kaže da neće ili ako baš žele raditi s njim matematiku onda mu daju još 100 istih zadataka. Ako je riješio 10 nekih zadataka, onda mu kao za nagradu daju još istih zadataka što je njemu jako dosadno. Trebalo bi mu dati još 2, 3, 5 kompliciranijih i zahtjevnijih za rješavanje.“ S1

„Kada bi malo više dali sadržaja, možda bi i drugu djecu zainteresirali pa bi se možda i druga djeca potrudila. Škola i školski sustav namijenjen je osrednjima. Ništa nema za stimulaciju. Ja sam pričala s učiteljicom. Kaže mi nemamo stimulans da bi se trudili oko nekog djeteta jer ne postoji nikakva stimulacija ni škole ni država na plaći, da bi mi sada uložili više u neko dijete. Nažalost to je tako. Nisu mi mogli otvorenije to reći.“ S2.

„Što se tiče redovne nastave, pretpostavljam da je tako svugdje osim u nastavnika koji sami od sebe imaju neka druga viđenje načina predavanja i to. Ovo drugo je sve odrađivanje kurikuluma i propisa Radi se brzinom kako radi onaj najsporiji. Nema niti jednog sata u kojem je njemu dano nešto drugačije nego ostalima ili mu je dodano nešto.“ S12

Osobe koje su najstručnije i provode najviše vremena s djetetom su svakako nastavnici. Posebnu odgovornost imaju oni nastavnici u kojem su području djeca darovita. U razredu gdje se u pravilu nalazi veliki broj djece, oni bi trebali usporedbom s vještinama i

sposobnostima druge djece biti objektivni procjenjivači darovitosti (Čudina – Obradović, 1991). Iako je ranije spomenuto kako se djeca dosađuju na nastavi, nemaju svi sugovornici tako loša iskustva što se može vidjeti u nastavku.

„Imao je sreću da je već u prvom osnovne imao profesoricu koja je vidjela njegov talent za matematiku i prijavljivala ga na natjecanja gdje je on redovito pobjeđivao. Radila je s njim po 3 dodatna sata dodatnu matematiku. Ona uz svoje troje djece, izdvaja svoje slobodno vrijeme za takve učenike. To je žrtva.“ S3

„Što se tiče gradiva, njoj je to lagano, ali kompenzira to s nastavnicom tako da su one radile zadatke koja su za natjecanja.“ S4

„Nastavnici su svjesni da je to njoj lagano. Uzimaju u obzir i rade s njom napredno gradivo. Sigurna sam da se za nastavnike može reći da pokazuju interes što se tiče nje.“ S8.

Iz navedenih citata može se zaključiti kako se kroz neke oblike suradnje s djecom može prepoznati mentorstvo, a odnosi se na rad darovitog učenika sa stručnjakom, najčešće nastavnikom predmeta za koje učenik pokazuje velik interes. Osim toga, može se organizirati kroz oblik s drugom darovitom djecom sličnih interesa (Rozani i Palić, 2018). Osim dodatnih materijala koji bi se učenicima trebali davati na regularnim školskim satima, roditelji ističu potrebu i za održavanjem dodatne nastave. Navedeno objašnjava i stručna literatura prema kojoj bi za takve učenike nužna bila provedba dodatnih programa koji su metodički i didaktički bogatiji raznolikijim materijalima (Crljen i Polić, 1995). Na taj način se razvijaju i proširuju već postojeće sposobnosti, a također i identificiraju neke nove. (George, 2005). Iz izjava roditelja može se zaključiti kako su prilično nezadovoljni takvim načinom provedbe nastave.

„Unutar škole nije postojalo ništa jer smo se našli u situaciji da je došla korona. Inače velika škola nema mjesta pa se dodatna nastava nije održavala. Mi kao putnici idemo autobusom pa je teško išta organizirati pa se ta dodatna nastava svede na ništa. Ta dodatna nastava se može naći u centru izvrsnosti. Njih zanima matematika pa oni rade matematiku i to je djeci odlično. Van tih nekih gabarita se ne ide. Nije to ono što treba darovitima.“ S1

„Tu imamo veliki problem. Oni bi morali po programu imati dodatnu matematiku, nemaju je. Nitko nakon mog sina 4,5 godina nije išao u centar izvrsnosti. Nisu ih

profesori pripremali i to je mene jako zasmetalo. Problem je i što često profesori ne zamijete tu darovitost. Ja sam tu nažalost nemoćan.“ S3

„U našoj školi nije imala dodatnu nastavu. Kada bi se priprema za natjecanja to bi njoj bilo baš stalo i tu joj nitko nije pomagao. Mi smo doma to printali i rješavali. Uvijek je bilo ti imaš 5 pa probaj. Nije to ništa organizirano.“ S5

„Trebalo bi s njima raditi dodatnu matematiku, možda za neke kemiju, fiziku, biologiju. Međutim ne. Tu se samo odradi svoja smjena, podijele se ocjene i to je to. Meni mlađi sin da je više naučio uz mene nego u školi. Zato što je njemu potrebna puno šira slika osim šturo definicije i tu je velika greška.“ S10

Osim darovite djece, djeca s posebnim potrebama također su i djeca sa teškoćama u razvoju. Potonjima se kroz povijest nudilo više pomoći da bi savladali gradivo, dok su darovita djeca često ostajala po strani (Cvetković-Lay i Sekulić-Majurec, 2008). Dok roditelji djece s posebnim potrebama imaju unaprijed pripremljen posebni program za svoje dijete, roditeljima darovitog djeteta često se niti ne nudi ta mogućnost (Ross, 1964). Roditelji su prilikom intervjuiranja sami usporedili pristup darovitoj i djeci s teškoćama, iako nije bilo predviđeno prema samom protokolu. Jedna majka je izrazila potrebu da i njeno, darovito dijete, ima asistenta u nastavu. Zaista, u suvremenoj praksi velika je potražnja za asistentima za djecu s teškoćama, a on bi bio potreban i darovitoj djeci, ponajprije radi proširivanja sadržaja i stvaranja zahtjevnijih zadataka. Vidljivo je kako roditelji prepoznaju tu potrebu.

„Oni imaju strogo određeno što trebaju raditi u tom satu. Kada se pojavi ovakvo dijete pa želiš nešto više pa naiđeš na zatvorena vrata. Imaju djece s problemima, oni se trude izvući maksimum iz njih, ali bilo bi dobro da i iz ove djece izvuku njihov maksimum. Probaju se približiti maksimumu jer ova djeca na kraju potonu. Darovita djeca potonu i padne ispod razine prosječnog jer to ne vodi nigdje.“ S2

„Djeca s problemima u učenju imaju asistente. Zašto djeca koja trebaju i traže više ne bi imala asistente? Ona je tražila na engleskom da čita svoju knjigu jer je njoj dosadno. nije ni to smjela, a pogotovo da joj se nešto dodatno omogući. Mislim da bi se toj djeci van programa trebalo omogućiti nešto više.“ S5

„Čini mi se da su se posvetili djeci s posebnim potrebama, ali u onom drugom spektru što je lijepo, ali opet da bar dio energije ulože u darovitu djecu. Ispada ružno reći da ne bi trebali pomagati djeci s poteškoćama i valjda su razvučeni na sto strana, ali usmjerava se pažnja na djecu kojoj treba pomoć da dobiju dva, da ne padnu razred, da nauče za 2. do tad dobra djeca koja bi na satu mogla usvojiti više gradiva sjede i šute.“ S7

„Škola je odgojno obrazovna institucija i govori da sve želi na dobrobit djece i onda ističe kako je radila s djecom s posebnim potrebama kao da je to dokaz brige za djecu. Htjela sam je pitati je li slučajno radila s darovitima. Govori mogu doći na dopunsku, a niti jednom riječju nije spomenula dodatne materijali.“ S1

7.4. Identifikacija darovitosti

Identifikacija darovitosti formalni je termin za prepoznavanje i diferencijaciju darovite od prosječne djece na temelju njihovih visokih sposobnosti i specifičnih osobina (Kadum i Kozjan 2015). U literaturi se ovaj proces opisuje kao utvrđivanje u kojem je stupnju dijete razvijeno i na koji način (Koren, 1989). Najčešće počinje unutar obitelji i nastavlja se u osnovnoj školi kada učitelj uoči napredne obrasce ponašanja (Kadum i Kozjan, 2015). Nakon prepoznavanja od strane učitelja, primjenjuju se nepristrane metode i postupci u svrhu identifikacije, a dvije ključne metode koje se kombiniraju su metoda procjenjivanja i testiranja (Koren, 1989). Prilikom razgovora s roditeljima koji su bili sudionici u istraživanju, došlo se do zanimljivog nalaza da oni uopće nisu upoznati s procesom identifikacije. Dakle, bez obzira na Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama koji u članku 63 nalaže obvezu organiziranja procesa identifikacije (Koren, 1989), darovitost djece utvrdila se tek njihovih odlaskom i testiranjem u Centru izvrsnosti Splitsko-dalmatinske županije, o kojem je bila riječ u teorijskom dijelu. Sljedeći odgovori potvrđuju napisano.

„Nisam prolazio nikakav službeni proces identifikacije. Kroz odgoj sam vidio. Pratite drugu djecu. On je mene pitao s 5 godina zašto negdje piše 0.5, a negdje ½. Ja sam tu već vidio da razmišlja drugačije.“ S3

„Nikad mi nije palo na pamet da pokrenem proces za identifikaciju. Ne znam što bi on time dobio. Ja sam tako razmišljala. ne znam gdje bi tražila, u školi ili gdje. ne bi znali ni za centar izvrsnosti da ga profesor nije pitao“ S6

Samo je jedan roditelj bio upoznat s načinom na koji funkcionira proces identifikacije. Majka koja je to znala, više je od ostalih upoznata sa službenim dokumentima i pravima jer je, uz još dvoje roditelja darovite djece, osnivačica udruge za darovite u Splitu. Međutim, i sama navodi kako prije nije bila upoznata pa njen stariji sin, za kojeg smatra da je također darovit, nikad nije dobio službeni dokaz za to. Sam proces identifikacije nije se obavljao u školskim ustanovama već ga je majka samoinicijativno pokrenula.

„Vodila sam ga u Zagreb u jednu nama sestrinsko-bratsku udrugu Vjetar u leđa te su ga tamo psiholozi testirali. To inače škola radi. Nisam htjela a školu da mi ne bi rekli nije ti darovito. Dok ne dobijem nalaze nisam htjela školu uvući u to.“
SI

7.5. Izazovi i problemi s kojima su se roditelji susreli u odgojno-obrazovnom procesu

Obitelj ima neupitno bitnu ulogu u razvoju svakog djeteta, a tako i kod djece s posebnim potrebama, odnosno darovite djece. Winner (2005) navodi šest specifičnosti obiteljske klime u kojima odrastaju ova djeca: poseban položaj u obitelji, usmjerenost na dijete, obogaćena okolina, omogućavanje samostalnosti, visoka očekivanja, njega i podrška te postavljanje visokih standarda i pružanje primjera. „Teško je u dječjem tijelu imati inteligenciju odrasloga i emocije djeteta“ rečenica je koja opisuje emocionalnost darovitih i teškoće koje ona sa sobom nosi (Hollingworth, 1975, prema Tatarović Vorkapić i Puž 2018), a roditelji su ti koji imaju odgovornost da im pomognu da se teškoće prevladaju. Istraživanja na ovu temu potvrđuju da oni trebaju pomoć u različitim aspektima roditeljstva (Dangel i Walker, 1991, Huff i dr., 2005) Za roditelje može biti stresno konstantno se nositi s njihovom osjetljivošću i energijom te ih hrabriti u svakodnevnim izazovima s kojima se susreću.

„Ne znam. Ja mislim da ja to ne radim dobro. Dosta sam sklona banaliziranju. Kada dobije 5, a bude nezadovoljan jer nije 100%, dođe mi da poludim. „Daj mali, molim te, koji su to problemi“ SI

„Bilo je malo iscrpljujuće je hrabriti. Ona kada nešto naumi ide do kraja. Nju emocije uhvate i idu do kraja. Kad ju nešto dirne, ide na 100% pokazati te

emocije. Kada su problemi u međuljudskim odnosima, između nje i kolega i tako, nemogućnost da je uspijem uvjeriti kako svijet funkcionira zna biti iscrpljujuć.“

S4

„Njemu dosta stvari smeta, oduzima pažnju i stvara nervozu. Etiketa na majici, ako nije pravi pamuk. Šavovi na čarapama, podgrijani ručak i tako neke stvari. Ja ne znam kako mu pomoći, osim što se trudim se da mu toga ne bude tako da mu to ne stvara neki problem“ S12

Uz ranije spomenutu, bitnu i ključnu ulogu obitelji ne čudi što roditelji ponekad radi visoke odgovornosti koju nosi njihova uloga, osjećaju zabrinutost i strah (Silverman i Kearney, 1989). Jedan od glavnih briga za roditelje predstavlja zadržavanje mentalnog zdravlja djece, odnosno socio-emotivni balans, što se vidi iz sljedećih odgovora.

„Tu su osjećaji pomiješani. Mene je prestravila ta činjenica jer je mene uvijek strah „ludila“. Svi misle super, on je darovit, to će njemu biti super. To je tanka crta po kojoj daroviti šetaju. Mogu otići u jednom ili drugom smjeru“ S1

„Moja najveća briga socio-emotivni dio, da on ne bi poludio, da ne bi imao društvo. Taj dio je meni najbitniji. Što se tiče znanja to on uvijek može pronaći ovako ili onako, ali taj socio-emotivni dio, dosada, smatranje da je glup. Meni je fascinantno da je on uvijek sa sobom nezadovoljan. Ima prosjek 4,9, ali to nije dobro, moglo je biti 5,2. On je konstantno u nekoj brizi. Stalno je zabrinut.“ S12

Kao jedan od problema roditelji navode i neprepoznavanje darovitosti od strane nastavnika u školi što je za njih prilično frustrirajuće.

„Kada je krenuo u srednju školu, razrednica mi je rekla da su je neke nastavnice pitale je li s njim sve u redu. On je šutio, gledao kroz prozor i ne bi se uključivao ako bi mu bilo dosadno i onda su one mislile da nije u redu nešto. Neće one njega posebno vući za rukav. Nema tog nekog poticaja u tom smislu motiviranja učenika. Rijetki to rade.“ S6

Kao još jedan primjer neprepoznavanja darovitosti ističe se darovito dijete sugovornice 6 koja je u tom kontekstu izdvojila svoje iskustvo, prema kojem su neki nastavnici i u osnovnoj i u srednjoj školi donijeli zaključak kako njen sin ima neki oblik teškoće radi svog specifičnog ponašanja.

„Bilo je puno situacija u kojoj sam ja kao roditelj morao intervenirati i objasniti da ima djece koja vide širu sliku. Bilo je problema s nekim nastavnicima koji su bili tvrdokorni, ali opet smo pronašli rješenje na kraju. Kada se smire emocije i kada se profesoru sve objasni, sve se može. Ja ne krivim nastavnike što nije prepoznao darovito dijete od njih 28 u razredu. To je teško uočiti.“ S3

Darovita djeca često se znaju susresti s problemom nerazumijevanja okoline, posebice svojih vršnjaka unutar razreda koji ih ponekad smatraju štreberima, nadobudnima ili da nezasluženo dobivaju previše pažnje od nastavnika (Bakoš i Kovačić, 2013). Roditelji spominju nekoliko primjera kad su njihova djeca osjetila neprihvaćanje okoline:

„Više su je u razredu ismijavali. Na kraju je lani kada je zaključena četvorka, onda je bila reakcija eto vidiš da nisi pametna. To je bila reakcija par djece u razredu, govorili su joj da se ubije. Morala je ići u pedagoginje. Više se mora nositi s atmosferom u razredu, a meni je ona uvijek moje dijete.“ S2

„Što se tiče komentara druge djece, toga ima često. Bude komentara, ali nekad ih izignorira. Neka je dosta pogode. Pokušavam je naučiti da tako više-manje svi funkcioniraju. Njoj je čudno zašto netko nije dobar. Mene njen put školovanja ne zanima jer čujem i znam kakva je. Više se brinem kako će ona svoj karakter prilagoditi situacijama koje nisu pravedne.“ S9

Dodatnu teškoću roditeljima predstavlja i nedostatak razumijevanja okoline koja smatra da roditelji pretjeruju i samo hvale svoju djecu (Silverman i Kearney, 1989). Navedeno se može zaključiti iz sljedećih odgovora:

„Kada se nađe razred, ja ne mogu pričati kako je ona super kad je ona u razredu najbolja. To svi roditelji znaju. Ispalo bi da se hvalim. Nemam s kim ni pričati o njoj. Ostane mi na nivou da ja šutim i slušam.“ S2

„To je počelo u petom razredu kada su neki roditelji javno izjavili zašto ste nju predložili da se testira, a ne drugu djecu iz razreda. Na kraju se pokazala da su druga djeca otišla dosta nizbrdo. Meni je u biti njena razrednica i rekla da će ona uvijek zadržati nivo koji je.“ S11

Radi nekih neugodnih iskustava koje su stekli, roditeljima je od iznimne važnosti da nastavnici budu svjesni da se ne radi o nadobudnim roditeljima, već da djeca samoinicijativno imaju želju da uče i znaju više od prosječne djece.

„Bilo mi je jedino bitno i bio mi je problem sa sobom što se bojim, mada nije tako, da će nastavnici steći sliku o meni kao o roditelji koji gura i sili. Bilo mi je bitno da nastavnici nemaju takvu sliku o meni“ S4

„Kako ona grabi više, meni je jako bitno da se ne stekle pogrešna percepcija mene, da se ne misli da je roditelji guraju. Volim da nastavnici znaju da to sve njena slobodna volja. Ona je od početka puno grabila i dosta se isticala. Dosta odskake. Ona je odlazila na sva natjecanja. Ne bi rekla da drugi roditelji imaju neki negativan stav, a ne znam što je iza leđa“ S9

7.6. Obrazovanje i osposobljavanje roditelja

Problemi s kojima se roditelji susreću, a o kojima je bila riječ u prethodnom potpoglavlju, pretjerano ne iznenađuju s obzirom da roditelji često nisu pripremljeni na svoju zahtjevnu ulogu. Grupe za podršku i edukacije za roditelje darovite djece od višestruke su koristi jer pružaju utjehu, komunikaciju s osobama sa sličnom situacijom i odgovore na pitanja koja su im potrebna (Papadopoulos, 2021). Roditelji koji su pohađali neki oblik edukacije trebali bi kao rezultat povećati pozitivnu interakciju s djecom i smanjiti nedosljedne roditeljske prakse. Prema nalazima nekih istraživanja, oni više hvale, a manje kritiziraju svoje dijete, postavljaju mu jasnija ograničenja (Patterson, Chamberlin i Reid, 1982). Većina sudionika intervjuja sudjelovala su na edukacijama za roditelje organiziranim u sklopu Centra izvrsnosti Splitsko-dalmatinske županije i ističu isključivo pozitivna iskustva.

„Bilo je jedno dva mjeseca nalaženja i pričali smo o situaciji s djecom. Nekad se osjećam usamljena, ali ima takve djece i kad to shvatiš lakše je. Ima roditelja koji su u istoj situaciji. Mislim da ne bi bilo loše općenito da postoje neke radionice. Mi se svi srećemo po nekoj osnovi posla. Bilo bi dobro da se nađemo i pričamo o djeci.“ S5

„Bilo je jako zanimljivo. Sve pohvale. Bile su osmišljene radionice da se prođu neke teme. Pomoglo mi je jer svatiš da nisi sam u tom svom problemu, da ima i drugih roditelja koja imaju slična iskustva pa ti je lakše. Psihologinja je znala

umanjiti problem koji ja vidim kao veliki. Ona stavi nekakve realne okvire, sve su to djeca, sve su to faze. Ja dramim oko upisa u srednju i onda je ona tu pomogla, znala približiti i objasniti da je to važno, ali ne u mjeri da se stvara toliko nervoza i nesvjesni pritisak na dijete.“ S7

„Edukacije su dobre jer u njima vidite svoje dijete. Možete staviti dijete u neke teme predavanja. Ima i dobrih savjeta i smjernica. I roditelji katkad kažu neka svoja iskustva koja mogu povezati sa svojim djetetom.“ S9

Kada se tijekom intervjua spominjala podrška i edukacija roditelja, sugovornici su se uglavnom referirali na spomenute radionice na kojima su sudjelovali pa je moguće da nisu upoznati s drugim načinima potpore poput časopisa i web stranica za roditelje te grupe i udruge koje organiziraju seminare i tečajeve. Kao što priloženi citat potvrđuje, roditelji izražavaju potrebu za sličnim oblicima učenja i potpore kako bi znanje uspješno prenijeli na svoju djecu (Skočić Mihić i sur., 2016).

„Za roditelje darovite djece ne da bi trebale postojati edukacije, nego za sve roditelje. Kao što postoji tečaj za porod, ja bih propisala da je zakonom obavezan tečaj za sve. Ti u principu moraš imati vozačku za voziti auto, a svaka budala može imati dijete. Ova vremena su jako izazovna. Mi smo u promjeni generacija, promjeni sustava života, promjeni vrijednosti. Strašno je teško biti roditelj.“ S1

7.7. Komunikacija s nastavnicima

Uz obitelj, najbitniji dionici procesa odgoja i obrazovanja su neupitno nastavnici. Kada se radi o djeci s posebnim potrebama, nastavnici se nalaze pred izazovom jer je cjelokupni obrazovni program formiran prema prosječnoj djeci (Cvetković-Lay, 2002). Heterogeni razredi s individualno različitim potrebama čine za nastavnike izazov u kojem teško mogu zadovoljiti potrebe svakog djeteta (Benson, 2002). Najbolji način da se nadiđu potencijalni problemi jest aktivna komunikacija među roditeljima i nastavnicima. Iz razgovora sa sugovornicima steče se dojam da je komunikacija solidna, dapače, svi roditelji su se pozitivno izjasnili o toj temi. Ipak, roditelji su rekli da se radi o „uobičajenom“ odnosu gdje se susreću s nastavnicima na primanjima i roditeljskim sastancima te za sebe i dijete ne žele „poseban tretman“:

„Bila sam generalno zadovoljna komunikacijom jer ona nije dijete koje je zahtjevno. Nema negativnih ocjena. Nisu oni mene puno tražili. Oni bi mene 2 puta tražili da dođem na primanja. Nisam zahtijevala neki posebni pristup.“ S5

„Žena je stvarno super koliko se meni čini. Meni je neugodno zahtijevati poseban tretman ili ići od nastavnika do nastavnika i očekivati nešto od njih. Nisam ni očekivala da će me netko od njih posebno tražiti. Rekla je ako imate ideju kako potaknuti, recite. Mislim da voli djecu i trudi se, ali da će baš mene posebno zvati, neće.“ S6

„Imamo sada odličnu razrednicu koja je jedna od 2 osobe u školi koja njemu predaje. Trudi se sa svima njima raditi van nekih okvira. Dobra mi je komunikacija.“ S12

7.8. Odgojno-obrazovne aspiracije

S obzirom da su tema rada djeca s iznadprosječnim sposobnostima koji imaju neupitan potencijal, set pitanja o kojima su sugovornici govorili za kraj bile su obrazovne aspiracije. Iako bi možda mogli i očekivati da će roditelji imati neke velike planove, njihove želje zapravo su jednostavne, da im dijete bude sretno. Oni planove za budućnost u potpunosti prepuštaju na izbor svom djetetu.

„Njegova je budućnost njegov izbor. Ja mu mogu jedino reći dobre i loše stvari njegovog izbora. On je dovoljno zreo da sam odluči tako da mu ja dajem potpuno odriježene ruke.“ S3

„Ja nekako mislim da ima još vremena do fakulteta, ali on kaže da bi išao vani. bi isto radije da se vrati kući. Žao mi je da mladosti ide vani. Nisam čula za tako nekog da se vratio. Jedna mama je rekla bolje da je sretan negdje vani nego da je nesretan uz mene. To stoji, ali mi se čini da onda i sama država gubi budućnost. U svakom slučaju, mislim da je dovoljno pametan da sam tu odluku donese za sebe“ S6

„Kada ja nju gledam kao svoje dijete, ja bi najradije da ona radi nešto u čemu je ona sretna. Ako će to biti arhitektura, ja ću biti naj sretnija“ S8.

„Bez mene, sa mnom, ista je situacija. Ima svoje ciljeve, svoj smjer i nadam se da će na tom putu ostati“ S9.

Zaključno, darovita djeca imaju neke osobine ličnosti po kojima se izdvajaju od ostalih, a to su uglavnom tvrdoglavost, perfekcionizam, dobro verbalno izražavanje. Glavni problem unutar školske ustanove ističe se nedovoljno poticajan sadržaj za darovitu djeca pa s obzirom na to, djeca budu iznimno glasna ili se u potpunosti povuku. Često dolazi do gubitka motivacije za učenjem, a prilikom razgovora gotovo svi roditelji ističu kako se djeca na nastavi dosađuju. Da bi se taj problem riješio, smatraju kako bi se djeci trebali zadavati složeniji i izazovniji zadatci koji bi im predstavljali izazov, a kao opcija spominje se preskakanje razreda ili određenih predmeta. Svakako, u skladu s tim, trebala bi biti organizirana dodatna nastava jer ona često izostaje, a povlači se paralela s djecom s teškoćama koja imaju asistente u nastavi i regularno organiziranu dopunsku nastavu. Što se tiče same identifikacije, došlo je do zanimljivog nalaza da roditelji uopće nisu upoznati s tim procesom niti s onim što podrazumijeva. Darovitost djece potvrdila se tek testiranjem u Centru izvrsnosti, a službene metode i postupci koji se primjenjuju u svrhu identifikacije nikad nisu provedeni unutar školskih ustanova. Što se tiče samih roditelja, ističu kako se ponekad teško nose s osjetljivošću djece te da ih teško svakodnevno hrabriti, ali im je bitno da im budu maksimalna podrška kako bi djeca zadržala zdrav socio-emosivni balans. Kao problem roditelji navode i neprepoznavanje darovitosti od strane nastavnika, a kao jedno od takvih iskustava može se istaknuti iskaz jedne sugovornice prema kojem su nastavnici i u osnovnoj i srednjoj školi mislili da darovito dijete ima neki oblik teškoće. Osim toga, teško je nekad suočiti se s negativnim komentarima, kako djece, tako i roditelja, a darovitoj djeci i njihovim roditeljima zna se spočitavati nadobudnost. Većina sugovornika je sudjelovala u odgojno-obrazovnim programima za roditelje te ih prepoznaju kao pozitivno iskustvo u kojima su više naučili o svojoj djeci i upoznali ljude sa sličnim pričama. Za kraj razgovora, roditelji su govorili o obrazovnim aspiracijama koje imaju za svoje dijete. Iako su svjesni njihovih potencijala i koliko mogu postići u budućnosti, potpuno im prepuštaju na izbor potencijalne odluke vezano za buduće obrazovanje uz skromnu želju, da im dijete bude sretno

8. Zaključak

Darovitost je skup karakteristika koji pojedince čini naprednijima od svojih vršnjaka u jednom ili više područja. Darovitoj djeci potreban je otvoreniji, kreativniji pristup, kompliciraniji zadatci puni apstraktnih pojmova i misaonih vježbi, više izazova nego prosječnom učeniku, odnosno oni zahtijevaju unutarnastavni pristup prema kojem će njihove potrebe biti zadovoljene. Radi svojih specifičnih sposobnosti i interesa spadaju u skupinu djece s posebnim potrebama. U školstvu se javlja potreba za postojanjem standardiziranih sadržaja i rješenja da bi im se omogućio optimalan odgojno-obrazovni razvoj. Roditelji, kao osobe koje najbolje poznaju svoje dijete, osobe su koje, uz samo dijete“, uz sve pozitivno što fenomen darovitosti uz sebe nosi, osjećaju i njegov teret.

Istraživanje u sklopu ovog diplomskog rada provedeno je s ciljem dobivanja roditeljske perspektive darovitosti svoje djece kroz odgojno-obrazovni proces, odnosno razmišljanje o prilagođenosti školskog sustava te dobivanje uvida u izazove s kojima se susreću i kakve obrazovne aspiracije imaju. Kvalitativno istraživanje provedeno je na namjernom uzorku od 12 roditelja darovite djece iz Splitsko-dalmatinske županije, a provelo se u vremenskom periodu od srpnja do rujna 2022. godine. Djeca koja su bila predmet istraživanja, u jednakom su broju dječaci i djevojčice (6:6), kao i jedan broj ih pohađa osnovnu i srednju školu (6:6). Intervjui s roditeljima održani su putem Zoom aplikacije, uz poštivanje etičkih načela kvalitativnih istraživanja. Isti su naknadno transkribirani, kodirani te u poglavlju rezultati i rasprava grupirani i analizirani. Radi se o sljedećim potpoglavljima: opći podatci, karakteristike darovite djece, iskustva u odgojno-obrazovnim ustanovama, identifikacija darovitosti, izazovi i problemi s kojima su se roditelji susretali u odgojno-obrazovnom procesu, edukacije roditelja, komunikacija s nastavnicima, odgojno-obrazovne aspiracije.

Zaključno se iz provedenih intervjua mogu izvući najbitnije informacije koje se odnose na roditeljsku perspektivu darovitost. Dakle, darovita djeca imaju neke osobine ličnosti po kojima se odvajaju od ostalih, a uglavnom vezane su uz ustrajnost i perfekcionizam u svemu što rade. Roditelji kao problem vide nedovoljno poticajan rad za darovite učenike radi čega se djeca često dosađuju na nastavi, a uz to, veže se i nedostatak provedbe dodatne nastave. Što se tiče same identifikacije, utvrđeno je da roditelji nisu upoznati s tim procesom. Nadalje, roditeljima se posebno izazovnim pokazalo hrabriti dijete ili se suočavati s negativnim komentarima, kako djece, tako i roditelja i nastavnika.

Na kraju intervjua, tijekom razgovora o budućem obrazovnom putu, roditelji su istakli kako prepuštaju svojoj djeci izbor odabira kojim obrazovnim putem u budućnosti žele ići.

Iz prikazane analize može se zaključiti kako je pojam darovitosti u modernom svijetu, obilježenom brzim tehnološkim naprecima, lakim pristupom informacijama te dostupnim obrazovanjem još uvijek nedovoljno proučen fenomen. Darovita djeca obogaćuju društvenu zajednicu te svojim potencijalima pridonose umjetničkoj, sportskoj, intelektualnoj sferi, ali i brojnim drugim područjima. Republika Hrvatska trebala bi slijediti primjer visokorazvijenih zemalja koje ulažu u darovitu djecu i smatraju ih bitnim resursom za društveni napredak. Za sada sve ostaje uglavnom na teorijskim smjernicama koje, iako ispunjavaju sve potrebne predispozicije za razvoj darovite djece, nisu adekvatno provedene u praksi.

9. Literatura

1. Adžić, D. 2011. Darovitost i rad s darovitim učenicima, *Život i škola*, 25 (1), 171-184
2. Andreani O., Pagnin A. (1993). Nurturing the moral development of the gifted. In Heller K., Mönks F. J., Passow A. H. (Eds.), *International handbook of research and development of giftedness and talent* (pp. 539-554). London, England: Pergamon.
3. Bakoš, A. i Kovačić, J. (2013). Darovita djeca: sanjari, emotivci i pokretači razvoja. Klinfo.hr.
4. Benson, L. (2002). Serving gifted students through inclusion: A teacher's perspective u: *Roeper Review*.24(3); 126-127.
5. Colangelo, N. Myths and stereotypes of gifted children: Awareness for the classroom teacher (1979). In N. Colangelo, C.H. Foxley, & D. Dustin (Ur.}, *Multicultural nonsexist education: A human relations approach*. Dubuque IA: Kendall/Hunt.
6. Colangelo, N., & Dettmann, D. F. (1983). A Review of Research on Parents and Families of Gifted Children. *Exceptional Children*, 50(1), 20–27.
7. Crljen, M., Polić, R. (2006), Briga za nadarenu djecu. *Metodički ogledi*, 13: 137 – 147.
8. Cvetković Lay, J., Sekulić Majurec, A. (2008). *Darovito je što ću s njim: Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea
9. Cvetković-Lay, J. (2002). *Darovito je, što ću sa sobom?* Zagreb: Alinea
10. Čudina – Obradović, M. (1991.), *Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*, Zagreb: Školska knjiga
11. Dangel, H. L., & Walker, J. J. (1991). An assessment of the needs of parents of gifted students for parent education programs. *Roeper Review*, 14(1), 40–41
12. Diklić, T. (2016). *Skrb o darovitoj i talentiranoj djeci u osnovnoj školi*, diplomski rad.
13. Domović, Želimir, Anić, Šime i Klaić, Nikola, *Rječnik stranih riječi*, IKP EVRO, Beograd, 2001., str. 1379.
14. Dwairy, M. (2004). Parenting styles and mental health of Arab gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 48 (1), 275–286.

15. Fischer C., i Müller K., (2014). Gifted education and talent support in Germany. *Studies Journal* 4(3):31-54
16. Frančić, F. (2016). *Odnos darovitosti i socijalne kompetentnosti učenika*, diplomski rad. Osijek: Sveučilište u Osijeku.
17. Freeman, J. (1995). Recent studies of giftedness in children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36 (2), 531–547.
18. Fuček, L. (2017). *Darovito dijete i aktivnosti u vrtiću*, završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile. Gospić: Odjel za nastavničke studije u Gospiću.
19. Gagné, F. (2000) Understanding the complex choreography of talent development through DMGT-based analysis, in: K. A. Heller, F. J. Mönks, R. J. Sternberg, & R. Subotnik (Eds) *International handbook for research on giftedness and talent* (2nd edn) (Oxford, Pergamon Press).
20. Galbraith, J. (2007.). *Kako prepoznati darovito dijete*. Zagreb: Veble Commerce
21. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: A Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
22. Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple Intelligences* (2nd ed.). New York, NY: Basic Books.
23. George, D. (2005). *Obrazovanje darovitih: Kako identificirati i obrazovati darovite i talentirane učenike*. Zagreb: Educa.
24. Grgin, T. (1997), *Edukacijska psihologija*. Jastrebarsko, Naklada Slap
25. Gyarmathy (2013). The Gifted and Gifted Education in Hungary. *Journal for the Education of the Gifted*, 36 (1), 19-43.
26. Huff, R. E., Houskamp, B. M., Watkins, A. V., Stanton, M., & Tavegia, B. (2005). The experiences of parents of gifted African American children: a phenomenological study. *Roeper Review*, 27(4), 215–221.
27. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8 (1(11)), 289-300.
28. Kadum, S. i Hozjan, D. (2015). *Darovitost u nastavi*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile.
29. Karamatić-Brčić, M. i Viljac, T. (2018). Stavovi nastavnika o inkluzivnom odgoju i obrazovanju. *Magistra Iadertina*, 13 (1), 92-104. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/217834>
30. Koren, I. (1989). *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školske novine.

31. Koren, I. (1991.). Psiholojski aspekti pojave nadarenosti. U: V.Kolesari, M.Krizmani, B.Petz (Ur.). Uvod u psihologiju. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, pp. 335-378.
32. Krneta i Gomerčić (2021). *Daroviti: Između zakonske regulative i prakse*. Slovenija: Sveučilište Primorska, Koper.
33. Lukaš, M. i Gazibara, S. (2010), Modaliteti suradničkih odnosa školskog pedagoga i roditelja. *Život i škola časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 24: 210-229.
34. Luketić D. i Karamatić Brčić M. (2018), Daroviti učenici u inkluzivnom odgoju i obrazovanju. U: Radeka, I. (Ur.), *Odgoj i obrazovanje darovitih učenika: suvremene pedagoške implikacije*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 35-48.
35. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
36. Mönks, F.J. & Pflüger, R. (2005). Gifted Education in 21 European Countries: *Inventory and Perspective*, 16 (2) 16-36.
37. Morawska A. i Sanders M. (2009). An evaluation of a behavioural parenting intervention for parents of gifted children behaviour. *Research and Therapy*, 47 (2) 463–470
38. Nikčević-Milković, A., Jerković, A. i Rukavina, M. (2016). Stanje, problemi i potrebe rada s darovitim učenicima u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj. *Magistra Iadertina*, 11. (1), 9-34.
39. Osmić, N. (2022). Razlike i sličnosti između nadarenosti i talentiranosti. *Novi Muallim*, 11(41), 64–70.
40. Papadopoulos, D., (2021). Parenting the Exceptional Social-Emotional Needs of Gifted and Talented Children: *What Do We Know? Children - Basel*, 8(11).
41. Patterson, G. R., Chamberlin, P., & Reid, J. B. (1982). A comparative evaluation of parent training procedures. *Behavior Therapy*, 13(1), 638–651.
42. Petani R. i Palić B.(2018). Mentorski i savjetodavni rad s darovitim učenicima. U: Radeka, I. (Ur.), *Odgoj i obrazovanje darovitih učenika: suvremene pedagoške implikacije*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 69-83.
43. Pfeiffer, S. I., & Stocking, V. B. (2000). Vulnerabilities of academically gifted students. *Special Services in the Schools*, 16(1-2), 83–93.
44. Preuss, L. J., & Dubow, E. F. (2004). A comparison between intellectually gifted and typical children in their coping responses to a school and a peer stressor. *Roeper Review*, 26(2), 105–111

45. Renzulli, J., Reis, S.(1985): The schoolwide enrichment model, a cooperative plan of educational excellence. Connecticut: Mansfield center, Creative learning Press.
46. Resch, C. (2014). National policies and strategies for the support of the gifted and talented in Austria. *Journal*, 4(3), 9-30
47. Sekulić Majurec (1995). *Darovita djeca i obitelj: istina i zablude*. Zagreb: Filozofski fakultet.
48. Silverman, L. K. i Kearney, K. (1989). Parents of the extraordinarily gifted. *Advanced Development*, 1(1): 41-56.
49. Skočić Mihić, S., Dragičević, J. i Blanuša Trošelj, D. (2016). Kako roditelji potencijalno darovite djece percipiraju stručnu podršku u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju? S. Zrilić (ur.), *Suvremeni pristup odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika*. (str. 95-112). Zadar: Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru.
50. Stockton, J. C. (2009). *Hungary and the United States: A Comparison of*
51. Sušanj Gregorović, K. (2018). Dobrobiti roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta. *Napredak*, 159 (1 - 2), 101-113. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/202777>
52. Škutor, M. (2014). Partnerstvo škole i obitelji – temelj dječjeg uspjeha. *Napredak*, 154 (3): 209-222. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/138844>
53. Tannenbaum, A. J. (1983). *Gifted children*. New York: Macmillan.
54. Tatalović Vorkapić, S. i Puž, J. (2018). Značajke socioemocionalne dobrobiti i pozitivnog mišljenja kod darovite djece. *Školski vjesnik*, 67 (1), 94-107.
55. Tirri, K., & Kuusisto, E. (2013). How Finland Serves Gifted and Talented Pupils. *Journal for the Education of the Gifted*, 36(1), 84–96.
56. Valjan Vukić, V. (2015). Smiljana Zrilić: Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole. *Školski vjesnik*, 64 (1), 0-0.
57. Vizek – Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović – Štetić, V., Miljković, D. (2014), *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP – Vern
58. Vlahović-Štetić, V. (2005). Daroviti učenici: Teorijski pristup i primjena u školi. *Znanost i društvo*. Zagreb: IDIZ.
59. Vojnović, N. (2005). Stanje, problemi i potrebe u području skrbi o darovitim učenicima u hrvatskom školskom sustavu. U: Vlahović-Štetić, V. Ur. Daroviti učenici: Teorijski pristup i primjena u školi, *Znanost i društvo*, Zagreb: IDIZ.

60. Von Krafft, T., Semke, E. (2008). *Kako otkriti i potaknuti darovitost*. Zagreb: Mozaik knjiga
61. Webb, J. T. (1993). *Nurturing social-emotional development of gifted children*. Oxford, England: Pergamon Press.
62. Winner, E. (2000). The origins and ends of giftedness. *American Psychologist*, 55 (1), 159–169.
63. Winner, E. (2005). *Darovita djeca: mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje.
64. Yahnke Walker, S. (2007). *Darovita djeca, vodič za roditelje i odgajatelje*. Zagreb: Veble commerce.
65. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2020). NN 68/2018. Preuzeto 17. 09. 2022. sa <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/>
66. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. (2008). NN 87/2012. Preuzeto 17. 09. 2022. sa https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html.
67. Zrilić, S., Marin, D. (2018). Zakonski okvir odgoja i obrazovanja darovitih 62 učenika u Republici Hrvatskoj, *Magistra Iadertina*, 12(1), str. 91-104

Internetski izvori:

1. URL 1: Nacionalni dokument okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika, <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/Okviri/Okvir%20za%20poticanje%20iskustava%20u%C4%8Denja%20i%20vrednovanje%20postignu%C4%87a%20darovite%20djece%20i%20u%C4%8Denika.pdf> (17.05.2022)
2. URL 2: Hrvatski Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje, <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi/Nacionalni%20kurikulum%20za%20osnovno%C5%A1kolski%20odgoj%20i%20obrazovanje.pdf> (20.05.2022.)
3. URL 3: Centar za poticanje darovitosti Bistrić, <https://www.bistric.info/> (12.06.2022.)
4. URL 4: Udruga Vjetar u leđa, <https://udrugavjetaruledja.hr/o-nama/> (12.06.2022.)
5. URL 5: Centar izvrsnosti Splitsko-dalmatinske županije, <https://cisdz.hr/prirodoslovlje/> (13.06.2022.)
6. URL 6: Centar za poticanje darovitosti Rijeka, <https://czpd.hr/o-nama/> (13.06.2022.)
7. URL 7: Organizacija Klikeraj, <https://klikeraj.hr/index.php/o-nama/> (13.06.2022.)
8. URL 8: Znanstveno edukacijski centar Višnjan, <https://sci.hr/o-nama/> (13.06.2022.)
9. URL 9: Centar izvrsnosti Varaždin, <https://www.civz.hr/etc-hrvatska/o-programu-centri-izvrsnosti/> (14.06.2022.)

10. Prilozi

10.1. Protokol intervjua

Poštovani,

Moje ime je Andrea Đuderija i studentica sam pedagogije na Sveučilištu u Zadru. Hvala Vam što ste izdvojili svoje vrijeme za ovaj susret i pristali na sudjelovanje u istraživanju. U sklopu svog studija radim diplomski rad na temu darovitosti učenika, ali iz perspektive roditelja, stoga su mi Vaši odgovori od velike važnosti. S obzirom da ste roditelj darovitog djeteta te da ste sami sudjelovali u osnivanju udruge za darovitu djecu, sigurna sam da će mi Vaša iskustva uvelike pomoći da napravim kvalitetan rad.

Prije samog početka intervjua zamolila bih Vas za dozvolu za snimanjem našeg razgovora kako bih ga kasnije mogla transkribirati te citirati u svom radu. Svi prikupljeni podaci biti će korišteni isključivo u svrhu ovog rada, a kada rad bude u potpunosti gotov, mogu Vam ga poslati na uvid kako bi izbacila neke dijelove za koje smatrate da iz nekog razloga ne bi trebali biti spomenuti. Naravno, u svakom trenutku možete povući pristanak vezan za ovo istraživanje.

Osnovna pitanja o djetetu

1. Koliko godina ima vaše dijete? U koji razred ide?
2. U kojem je području darovito?
3. Kada se shvatili da Vam je dijete darovito? Jeste li do tog zaključka došli sami ili uz pomoć stručnjaka?

Karakteristike djeteta

1. Kako biste u najkraćim crtama opisali svoje dijete?
2. Što biste vi rekli po čemu se vaše dijete razlikuje od ostale djece?

Iskustva u predškolskoj i osnovnoškolskoj ustanovi

1. Jeste li već u razdoblju predškole prepoznali da je vaše dijete darovito?
2. Kakva su vaša iskustva tijekom predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja?
3. Jeste li uočili neku vrstu problematičnog ponašanja kod svog djeteta?
4. Što je za vas predstavljalo najveći izazov kroz ovo razdoblje?

Identifikacija darovitosti

1. Kada ste saznali da je vaše dijete darovito?
2. Tko vam je komunicirao rezultat? Što su vam rekli o tom rezultatu?
3. Kako ste se vi osjećali u tom trenutku?
4. Jeste li to mogli povezati s nekim pokazateljima od prije?
5. Kako se dijete nosilo s cijelim procesom?

6. Kako ste pružali podršku djetetu?
7. Kako ga hrabrite ili potičete na neke aktivnosti?
8. Na koje ste prepreke kao roditelj nailazili za vrijeme procesa?
9. Koja su bila vaša očekivanja od odgojno-obrazovnog procesa?

Komunikacija s nastavnicima i stručnim suradnicima u školi

1. Na koji način komunicirate s nastavnicima?
2. Što biste rekli kakva je vaša suradnja?
3. Kakva je komunikacija između Vas i razrednika/ce Vašeg djeteta?
4. Jesu li svi nastavnici upoznati s darovitošću Vašeg djeteta?
5. Da li u svakom trenutku imate povratnu informaciju od nastavnika?
6. Jeste li od nastavnika imali drugačija očekivanja?

Programi namijenjeni darovitoj djeci

1. Što dijete dobiva u školi kroz redovan program?
2. Postoje li neki posebni programi ili radionice koje pohađa Vaše dijete u školi?
3. Smatrate li da je škola dovoljno poticala Vaše dijete da ispuni svoje potencijale?
4. Ima li škola dovoljno resursa za rad s darovitom djecom? (Prostornih, materijalnih, ljudskih)
5. Ide li vaše dijete na školska natjecanja?
6. Što očekujete u budućnosti od o-o procesa?
7. Kakve aspiracije imate u pogledu obrazovanja za vaše dijete?

Obrazovanje i osposobljavanje roditelja i nastavnika

1. Jeste li ikada sudjelovali u edukaciji za roditelje darovite djece? Opišite iskustvo.
2. Smatrate li da bi škola trebala češće i bolje educirati roditelje darovite djece? Ako da, na koji način?
3. Trebaju li se nastavnici samoinicijativno educirati ukoliko škola ne organizira dovoljno edukacija?
4. Koliko ste vi kao roditelj uključeni u školske aktivnosti Vaše djece?
5. Mislite li da bi potencijal Vaše djece stagnirao da ste Vi manje poticajni?

11. Sažetak

Darovitost podrazumijeva skup osobina koje pojedince čine naprednijima od svojih vršnjaka u jednom ili više područja. Radi svojih specifičnih sposobnosti i interesa, da bi njihove potrebe bile zadovoljene, darovita djeca zahtijevaju poseban unutarnastavni pristup. Roditeljska perspektiva prepoznata je kao bitna stavka da bi se kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa poboljšala jer su roditelji oni koji imaju glavnu ulogu u životu djeteta i kao takvi najbolje prepoznaju njihove potrebe. Cilj ovog diplomskog rada je dobiti roditeljsku perspektivu o prilagođenosti školskog sustava darovitoj djeci, поближе vidjeti koji su izazovi s kojima se roditelji svakodnevno susreću, koja su njihova očekivanja i kakve aspiracije prema nastavku obrazovanja imaju. Kvalitativno istraživanje provedeno je na namjernom uzorku od 12 roditelja darovite djece u obliku polustrukturiranog intervjua. Rezultati su pokazali kako se redovni odgojno-obrazovni proces bazira na potrebama prosječnog djeteta, a darovita djeca, koja spadaju u skupinu djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, još uvijek ne dobivaju dovoljno prilagođen pristup. Darovitost danas još uvijek ostaje nedovoljno istražen fenomen s manjkom implementacije kvalitetnih obrazovnih politika u praksi. Kao potencijalno rješenje predlaže se izrada individualiziranog plana i programa od strane nastavnika i stručnih suradnika, ali takva vrsta pristupa još uvijek izostaje u modernom školstvu. Republika Hrvatska trebala bi slijediti primjer visokorazvijenih zemalja koje ulažu u darovitu djecu i smatraju ih bitnim resursom za društveni napredak. Za sada sve ostaje uglavnom na teorijskim smjernicama koje, iako ispunjavaju sve potrebne predispozicije za razvoj darovite djece, nisu adekvatno provedene u praksi.

Ključne riječi: darovitost, roditeljska perspektiva darovitosti, odgojno-obrazovni proces, sadržaji za darovite

12. Abstract

Parents' view of student giftedness: challenges, expectations and educational aspirations

Giftedness implies a set of traits that make individuals more advanced than their peers in one or more areas. Because of their specific abilities and interests, in order for their needs to be met, gifted children require a special intracurricular approach. The parental perspective is recognized as an important item in order to improve the quality of the educational process, because parents are the ones who play the main role in the child's life and, as such, best recognize their needs. The goal of this thesis is to get a parent's perspective on the adaptability of the school system to gifted children, to see more closely what are the challenges that parents face every day, what are their expectations and what aspirations they have for continuing their education. Qualitative research was conducted on a purposive sample of 12 parents of gifted children in the form of a semi-structured interview. The results showed that the regular educational process is based on the needs of the average child, while gifted children, who belong to the group of children with special educational needs, still do not receive a sufficiently adapted approach. Today, giftedness still remains an insufficiently researched phenomenon with a lack of implementation of quality educational policies in practice. As a potential solution, the creation of an individualized plan and program by teachers and professional associates is suggested, but this type of approach is still lacking in modern education. The Republic of Croatia should follow the example of highly developed countries that invest in gifted children and consider them an essential resource for social progress. For now, everything remains mainly on theoretical guidelines, which, although they meet all the necessary predispositions for the development of gifted children, are not adequately implemented in practice.

Keywords: giftedness, parental perspective of giftedness, educational process, contents for gifted people